

Gerçekçi sanattan yana, aydınlanma yolunda, insanın insanı sömürmediği, ayrımcılığın, ayrıcalıkların, din istismarı ve cinsiyetçi yaklaşımların olmadığı, eşitlikçi, barışçıl bir dünya istiyoruz... Tarafsız değiliz...

BİRLİKTE GÜÇLÜYÜZ.

1 MAYIS EMEK VE DAYANIŞMA GÜNÜ KUTLU OLSUN.

Fanatik misin? Özgür müsün? / 1

Bağlılığın Karanlık Yüzü
Aydın Karaküçük / 2

Söyleme Bilmesinler (Roman)
Aydın Karaküçük / 4

Katılımcı Yorumları
Şükran Ceyhan / 11
Hüray Kılıç / 11

Yeşil Sokak Holiganları (Film)
Suna Can / 12

Katılımcı Yorumları
Şükran Ceyhan / 15
Ceyda Önsu / 15
Aydın Karaküçük / 16
Hüray Kılıç / 16

Spor ve Fanatizm (Deneme)
Sati İlen / 16

Değersizlik (Deneme)
Şükran Ceyhan / 19

Ham Fanatizm, İşlenmiş Fanatizm
(Deneme) Aydın Karaküçük / 20

Türk Romanına Eleştirel Bakış (Kitap)
Nejdet Doğan / 23

Elveda Gülsarı (Roman)
Gülay Yeşilipek / 25

Mısır (Gezi)
Şükran Ceyhan-Ümit Alper Tümen/ 28

Veda (Öykü)
Hüray Kılıç / 33

Üç Fidan'a yazılan şiir
Onat Kutlar / 35

Unutmadık / 37

BAĞLILIKIN KARANLIK YÜZÜ

Aydın KARAKÜÇÜK

Tarih: 21 Eylül 2000. Yer: İstanbul, Beşiktaş'ta bir sergi salonu. *Fahrünnisa Zeyd* resimlerinin sergi açılışı yapılıyor. O dönemin en tanınan kadın oyuncularından biri de oradadır. Gittiği her yere kalabalık bir gazete ve televizyon muhabiri topluluğu götüren bir yıldız...

Basın fotoğrafçıları bir tablonun önünde oyuncunun fotoğrafını çekmek ister. Oyuncu tabloya bakar ve şöyle der: "*Sarı-kırmızı tablonun önünde olmaz. Bunun siyah-beyazı yok mu?*"

Bunu duyan bir ressam akademisyen oyuncuyu uyarır. Kısa sürede sert bir tartışma yaşanır. Olay gazetelere ve televizyon magazin programlarına taşınır. Oyuncu günlerce konuşur:

"Cehalet gider eşeklik baki kalır."

"Onun profesörlüğü elinden alınmalıdır."

"Eğer eşim orada olsaydı ağzını burnunu kırardı."

Yaşananlar ilk bakışta bir magazin tartışması gibi görünebilir. Oysa dikkat edilirse fanatizmin nasıl içselleştirildiğini gösteren neredeyse simgesel bir an çırılçıplak gerçekleşmiştir. Sanatın evrensel dili olması beklenen bir tabloda görülen şey yalnızca renklerdir; fakat fanatik zihin o renkleri estetik bir tercih olarak değil, kimliğine işlemiş bir değer olarak okumuştur. Sanatın estetik alanı bir anda tarafların sınırına dönüşmüş, bir resim bir takımı, bir renk bir kimliği temsil etmeye başlamıştır.

Tartışmanın hızla büyümesi, konunun günlerce konuşulması da aynı gerçeği gösterir. Fanatizm çoğu zaman büyük ideolojilerde değil, tam da bu tür küçük anlarda görünür duruma gelir. Çünkü fanatizm çoğu zaman aklın, düşüncenin değil, bağlılığın refleksidir. Bu nedenle fanatizmi anlamak için salt tarihsel çatışmalara değil, gündelik hayatın bu tür sıradan görünen sahnelerine de bakmak gerekir.

Peki, fanatizm nerede doğar?

İnsan zihni belirsizlikle yaşamayı sevmez. Gri alanlar huzursuzluk yaratır onda. Bu nedenle bakışını sadeleştiren, karmaşık gerçekliği birkaç kesin cümleye indiren fikirlere kolayca benimser ve tutunur. İşte fanatizmin doğduğu yer tam da bu noktadır: düşüncenin yerini kesinliğin, merakın yerini mutlak doğruların aldığı yer.

Fanatik insan yalnızca inanmaz. İnancını bir kimliğe, kimliğini ise bir sınır çizgisine dönüştürür. O sınırın bir tarafında "biz" vardır; diğer tarafında ise mutlaka var olması gereken bir "onlar". Böylece bir düşünce zamanla savunulması gereken bir cepheye dönüşür. Çünkü fanatizm çoğu zaman bir fikri savunmaktan çok daha ötesidir. Bir bağlılığın (belki de bağımlılığın) korunmasıdır. O andan sonra fikirler tartışılmaz. Korunur. Çoğu zaman da korunurken sertleşir, dahası savaşılar.

Tarihte çok örnek vardır. Dinler, ideolojiler, uluslar, takımlar, etnik kökenler, hatta kültürel gelenekler... İnsan sevdiği şeyi çoğu zaman yalnızca savunmakla ya da korumakla yetinmez; onu tek bir doğruya dönüştürmek ister. Böylece fanatizm yalnızca büyük ideolojik mücadelelerde değil, gündelik hayatın en sıradan alanlarında bile kendini gösterir. Bir renk, bir sembol, bir slogan, bir isim... Bazen bunlar insanları birbirinden ayırmaya yetecek kadar güçlü hâle getirilir.

Fanatizmin belki de en aldatici ama bir o kadar da dikkat çekici yönü, kendisini çoğu

zaman gerçek kılığında göstermesidir. Fanatik kişi kötü niyetli değildir ona sorarsanız. Tersine çoğu zaman doğruyu koruyan kişidir. Bu nedenle aynı zamanda bir zihinsel konfor alanı sağlar insana fanatizm. Onun gözünde dünya zaten doğruyu bilenler ve bilmeyenler olarak ikiye ayrılmıştır. Karmaşıklığı sadeleştirir, soruları ortadan kaldırır, sorunları maskeler, kendini sürekli bir teyit (onay) durumunun içine yerleştirir.

Ama bu konforun bir bedeli vardır. Fanatizm büyüdükçe düşünce daralır; düşünce daraldıkça dünya küçülür. Farklı olanın varlığı tehdit gibi algılanmaya başlar. Tartışma yerini suçlamaya, eleştiri yerini bağlılık ve samimiyet sorgulamalarına bırakır. Böylece fanatizm bir fikir biçimi olmaktan çıkar; bir duygu düzenine dönüşür. Nasıl düşünüleceği değil, nasıl hissedileceği asıl belirleyici olur.

Gündelik hayatın içinde fark edilmeden dolaşan bu küçük bağlılıklar zaman zaman daha sert bağlılıkların zeminini hazırlar. Bu nedenle fanatizme biraz da insanın bağlılık gereksinimi üzerinden bakmak gerekir. İnsan yalnızca düşünen bir varlık değildir; aynı zamanda ait olmak isteyen bir varlıktır. Bağlılık (aidiyet) ise çoğu zaman sınırlar yaratır. Fanatizm de tam bu sınırların sertleştiği yerde ortaya çıkar.

Artı Fanzin bu sayıya;

"İnsan ne zaman ve nasıl fanatikleşir?"

"Bir fikir hangi noktada inançtan dogmaya, sadakatten kör bağlılığa dönüşür?" sorularının peşine düşüyor.

Biliyoruz ki fanatizm başkalarının meselesi değildir. Oldukça da yakınımızdadır. Fanatizm çoğu zaman bir başkasının hatasında değil, kendi kesinliğimizde başlar.

Bir fikir mutlaklaştığında, düşünce sessizce geri çekilir.

29. 11. 2025 tarihinde irdelendi.

SÖYLEME BİLMESİNLER* **Şermin Yaşar**

Aydın KARAKÜÇÜK

Kelime Müzesi

Şermin Yaşar'ın 2023 yılında yayımlanan romanının irdelenmesine başlamadan önce, kurucusu olduğu Türkiye'nin ilk Kelime Müzesi'nden söz etmek istiyorum. Ankara'da olduğu için henüz gidemediğim bu müzeyi en kısa sürede gezmeyi ve izlenimlerimi yazmayı planlıyorum. Bu yazıda ise *Şermin Yaşar*'ın YouTube'daki söyleşisine ve internette yaptığım araştırmalara dayanarak kısaca anlatacağım. Bu müzeyi oldukça önemli buldum ve merak ettim. Öncelikle adı ilginç... Müzeleri ve içlerinde sergilenen nesnelere düşünürsek soyut varlıklardan öteye gitmeyen kelimelerin nasıl oluyor da bir müzesi olabiliyor?

Müzenin amacı kelimelerin, deyimlerin ve atasözlerinin çocuklara anlamlarını öğretmektir. Ancak anladığım kadarıyla *Şermin Yaşar* bu işi daha geniş bir çerçevede ele almış. Sadece çocuklara değil, yetişkinlere de yönelik iş çıkmış ortaya. Türkçenin zenginliğine de sahip çıkmayı amaçlamış, çeşitli mekanik araçlarla, canlandırma- larla, görsellerle bu dil unsur-

larının kökenlerini, anlamlarını göstermeye çalışmıştır. Örneğin, "Kuş mu konduracak?" deyimini bir sandalyeye çizilen tavus kuşu görseli ile anlatılırken, "Havanda su dövmek" deyimini, bir tahta havanla anlatılmış. Böylece ömründe havan görmemiş çocukların beyinlerine hem dilimizin bir özelliği yer ederken, bu unsurların somutlaştırılarak çocuklar tarafından tekrar tekrar kullanması amaçlanmıştır. Kısacası, bu proje görsel algıyla öğrenen yeni kuşakların sözel hafızasını da harekete geçirmeyi amaçlıyor. Oldukça değerli bir girişim olarak görüyorum. Bunu yaşama geçiren yazarımızı kutlayarak romanımızın irdelenmesine geçiyorum. Bakalım roman gerçekçi mi? Estetik kategorilere uygun mu? Yazarımızı biraz yakından tanıyarak başlayalım.

Yazar Hakkında

Şermin Yaşar, 1982 Berlin doğumludur. Türk dili ve edebiyatı alanında lisans ve yüksek lisans eğitimi almıştır. Sosyal medyada "Oyuncu Anne" adıyla çocuklara yönelik oyunlar ve annelik deneyimlerini paylaşarak tanınır. Bu hesabıyla geniş kitlelere ulaşır. Diğer yandan metin yazarlığı ve reklam yazarlığı ile başladığı yazma süreci bir süre sonra tamamen yazarlığa evrilir ve hem çocuklara hem de yetişkinlere yönelik eserler

Şermin Yaşar

kaleme alır. 2017 öncesi yazdığı kitaplarında *Şermin Çarkacı* adını kullanır. Yetişkinlere yönelik eserleri sayarsak: "Başlarım Şimdi Anneliğe (2014)", "Oyuncu Anne (2015)", "Ev Yapımı-Sihirli Değnek: Denenmemiş Mutluluk Tarifleri (2016)", "Kötü Alışkanlıklara İyi Öneriler (2016)", "Oyun Takvimi (2017)", "Tarihi Hoşça Kal Lokantası (Öykü, 2017)", "Gelirken Ekmek Al (Öykü, 2019)", "Göçüp Gidenler Koleksiyoncusu (Öykü, 2019)", "Deli Tarla (Öykü, 2020)", "Kalk Yerine Yat (Öykü, 2021)", "Söyleme Bilmesinler (Roman, 2023)", "Altı Harfli Bir Tatlı (Roman, 2025). "Deli Tarla" ile 2021 *Sait Faik Hikâye Armağanı*'nı kazanır. 2024 yılında açılan Türkiye'deki ilk "Anne Müzesi"nin de kurucusudur.

Estetik Kategorilere Göre Romanın İrdelenmesi

Dil ve Anlatım:

Dil sade, akıcı kullanılmış. Temiz ve gündelik bir Türkçe ile yazılmış. Anlaşılmayan kelime, deyim ya da atasözüne rastlanmıyor. Anlatım dokuz kişinin ağzından yirmi dört bölümde yapılmış. Kimi bölümlerde geçmişe gidilip ana olayda karşımıza çıkan soruların yanıtları yine kişilerin ağzından veriliyor.

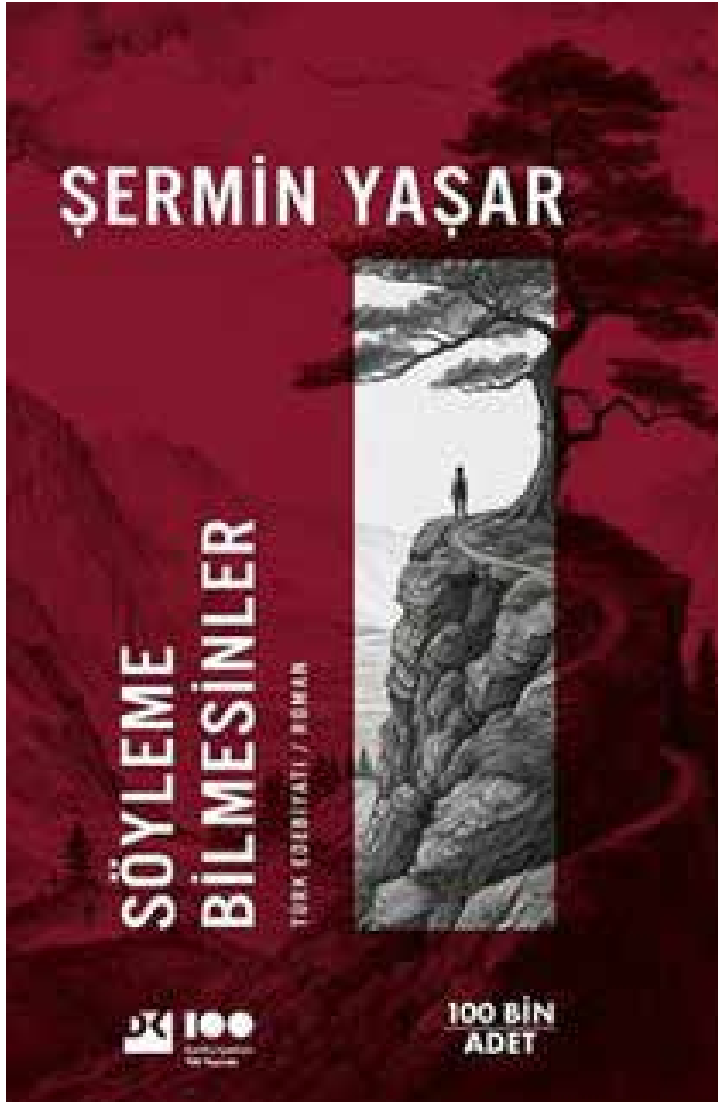
Örge:

Öncelikle örgeyi sorunlu bulduğumu söylemeliyim. Şöyle ki: Anlatıcıların diliyle ana konu ilerlerken bir olayı kimi yerlerde farklı kişilerin ağzından tekrar dinliyoruz. Yazar bu anlatımları birer iç ses gibi kullanmış. Ancak ölmüş kişilerin de anlatıma girmesi, dahası kimi kişilerin başkasının "iç seslerini" duyup yanıt vermesi romanın gerçekliğini zedelemiştir. Çünkü birçok önemli sır ölmüş kişilerce açıklığa kavuşturuluyor. Bir diğer sorun da kişilerin ayırt edici özelliklerinin olmaması. Hepsi aynı biçimde, aynı vurgularla, aynı kelimelerle konuşuyor, benzer espriler yapıyorlar. Örneğin "su gibi güzel kadın" sözünü üç farklı kişi romanın üç ayrı yerinde kullanıyor.

Kısaca tüm kişiler yazarın dili ve kültürüyle konuşuyor, algılarıyla duyumsuyor ve espriler yapıyor. Cümle yapıları bile aynı. Onları karakter değil kişi olarak tanımlamam bundandır. Onlara karakter diyemiyorum. Oysa her birini karakter yapan; algılama biçimleri, konuşma tarzları, dili kullanışları ve olaylar karşısındaki tutumlarıdır. Bunları görmemiz yani onları birbirlerinden ayırt edebilmemiz gerekir. Bir romanı zenginleştiren en önemli ayrımlardan biri budur bence. Ayrıca kişilerin huylarını, özelliklerini bir diğerinin ağzından öğreniyoruz ki bu oldukça eksik bir tanımlama oluyor. Kişileri yalnızca eylemleriyle tanımak mümkün olsa da bu romanda bu imkân yeterince kullanılmamış. Oysa iç çatışmalar, onları karakter olarak gösterebilmek için önemli bir araçtır.

Diğer yandan, merak uyandırma ögesi başarıyla katılmış romana. Kişilerin konuşmalarında sık sık yaptıkları tahminlerin tutmadığını, sırların yeni sırlar yarattığını görüyoruz. Bu anlamda yazar daha çok sır yaratıp okuyucuyu daha çok şaşırtmak için epey uğraşmış görünüyor. Bence başarılı bir matematik.

Son dönem genç yazarlarda sıkça görülen bir sorun bu romanda da karşımıza çıkıyor: Tesadüf bağımlılığı. *Deus ex machina*; antik tiyatrodan günümüze, hikâyelerdeki çözümsüz düğümlerin beklenmedik, yapay veya ilahi bir müdahale (bir "makine" veya "tanrı eli") ile aniden çözülmesini ifade eden edebi bir tekniktir. Yani, tüm roman boyunca saklanan bir sır ya da bir düğüm zinciri romanın sonunda yaratılan bir tesadüfle açıklığa kavuşturulur. Bu romanda da böyle oluyor. Kazım Baba masada oturduğu yerde uyuklar. O sırada Nurten de aileye bir olay anlatır. Ama anlattığı bu olayda yaşananlar tesadüfen Kazım Baba'nın sırrına çok yakındır. O sırada uyanan Kazım Baba masada konuşulmanın kendi sırrı olduğunu sanır. O güne kadar sırrını açtığı tek kişi olan Hülya'nın sırrını açığa çıkardığını sanır ve Hülya'ya saldı-

rır. Önce durum anlaşılmaz, konunun üzerine gidilince gerçek açığa çıkar. Herkes Ethem'in Mürüvvet'ten olmadığını, Kazım Baba'nın başka bir kadından olan oğlu olduğunu öğrenir. Bu durumun öğrenilmesiyle birlikte birçok düğüm ve merak edilip konuşulmayanlar birden çözülür. İşin ucu Sevgi'nin de evlatlık olduğunu öğrenmesine kadar gider.

Filmlerde rastlantılar (tesadüfler) filmin başında yapılır ki izleyici takılmasın, kabul etsin. Filmin sonunda yapılan tesadüflerin filmi zedelediği iyi bilinir. Romanlarda da böyledir. Bu nedenle "Söyleme Bilmesinler" içinde barındırdığı birçok sorunun yanı sıra son bölümdeki tesadüf ile yaptığı çözümlerle bir sorunu daha taşımaktadır.

Karakterler:

Ethem: Yazarımızın romanı itihaf ettiği Ethem, ailenin ortanca oğludur. Hırdavatçıdır. Anne Mürüvvet ile Kazım Baba'nın onu sürekli dışlamalarıyla büyür. Özellikle Mürüvvet, ağabeyi Emin karşısında onu sürekli ezer. Ethem aileye hiçbir zaman yaranamaz. Diğer kardeşler de bu ötekileştirmenin farkındadır; ancak bu konunun üzeri örtülü kalır, bir yüzleşme yaşanmaz yıllarca. Mürüvvet, sık sık dini sohbetlerine katıldığı Ragıp Hoca'nın yeğeni Nurten'i Ethem'e ister. Ethem'e sorulmadan düğünleri yapılır. Ethem kendi düzenini kurduktan sonra ailesi ve kardeşlerle arasına mesafe koymaya çalışır. Her cuma akşamı yenen zorunlu aile yemekleri dışında onlarla pek görüşmek istemez. Ama Emin ile Ekrem'in açığa çıkan yasak ilişkileri, onu olayların içine sokarak diğer sırlara kadar götürür. Sonunda Mürüvvet'in gerçek annesi olmadığını öğrenir.

Emin: Ailenin en büyük ve okutulan tek oğludur. Bu yüzden annenin göz bebeğidir. Öğretmenlikten erken emekli olup emlakçılık işine

girer. Başarılı olamaz. Zengin olmak için kardeşlerine öykünmüştür. Üniversite yıllarında sevgilisi olan Çiğdem'in onu bulup mektup yazmasıyla platonik bir aşka düşer. Çiğdem'le mektuplaşmaya başlarlar. Çiğdem'le evlenmeyi düşünmüş ama Mürüvvet'in baskısıyla Hülya ile evlenmiştir. Bu yüzden Çiğdem içinde kalmış bir hevestir. Ancak, bir türlü Çiğdem'in karşısına çıkmaya cesaret edemez. Yalnızca bir kez uzaktan gizlice izleyebilir. Hastalığının ciddileştiğini düşünüp ölmesi durumunda ailenin Çiğdem'i öğreneceğinden çekindiği için mektuplarını Ethem'e emanet etmek ister. O nedenle Çiğdem'i ilk Ethem'e anlatır.

Anne Mürüvvet'in ölümünden sonra yalnız kalan Kazım Baba'nın tüm sorumluluğunu Emin ve eşi Hülya alır. Bunun karşılığında Kazım Baba'nın emekli aylığı ile Ethem ve Ekrem'in üstüne verdiği paralarla babasına bakarlar. Yine de kardeşlerine fırsat bulduca aldığı bu sorumluluğu şikâyet etmekten geri durmaz.

Ekrem: Ailenin en küçük oğludur. Ethem'le ikiz kardeş gibidirler. Mürüvvet'in Emin'i pohpohlaması ile Ethem'in dışlanması arasından sıyrılıp büyür. Emin ile Ethem'in tersine eşi Sevgi'yi kendi bulmuş ve evlenmiştir. Kayınpederinin desteği ile matbaacılık işi kurar. Kardeşler içinde en varsılı olur. Ama Sevgi'nin soğukluğu nedeniyle aralarında cinsel birliktelik kurulamaz. O da bu gereksinimini dışarıda arar. Sevgi de bunu sessizce kabullenir. Çevrelerine karşı sırlılaşım âşık bir çift rolü oynarlar. Ancak bir gün Ekrem birlikte olduğu kadınla Hülya'ya görülür. Durumu açıklamak ve özellikle kayınpederinin öğrenmesini engellemek için erken davranarak ağabeylerine anlatır, onlardan yalanına ortak olmalarını ister.

Hülya: Anne Mürüvvet, Hülya'yı kendi köyünde bulmuş ve Emin'le evlendirmiştir. Sevdiğinden koparılması karşısında Hülya'nın yaşamı intikam duygularıyla geçer. Hem Emin'e hem de Mürüvvet'e yoğun kin besler. Hiçbir zaman uyumlu, yapıcı biri olmaz. İçindeki öfkeyi sürekli diri tutarak aksi, kavgacı biri olarak ailede tanınır. Yaşamdan o kadar çok kopmuştur ki Emin yerine kendisinin hastalanıp ölmesini ister. Bir tek Kazım Baba'ya karşı yumuşaktır. Onun her türlü bakımını erinmeden yapar, sağlık ve besin gereksinimlerini sağlar. Dahası onun en büyük sırrını da öğrendikten sonra kimseye söylemeden saklar.

Sevgi: Ailesince tek çocuk olmasından ötürü el bebek gül bebek büyütülür. Ailesinin bu evliliğe karşı çıkacağı kaygısıyla Ekrem'le kaçır, sonra da evlenir. Babası durumu kabullenir, onlara destek olur. Cinsel

soğukluğu nedeniyle Ekrem'in aldatmasını kendince meşrulaştırır. Dahası hak da verir. Boşanmaya yanaşmaz. Çocuklarının olmasını kendi kusuru gibi gösterirler. Ailedeki ilişkilere bakarak evliliğini yüceltebilir. Ancak Sevgi'den saklanan bir sır vardır. O da çok küçükken evlatlık alındığıdır.

Nurten: Koyu sofı bir ailede yetişir. Küçükken araba çarpar. Bir ayağından yaralanır. Ailesi kazanın Allah'tan geldiğine inandığı için Nurten'i hastane yerine üfürükçülere, hocalara götürüp çare arar. Sonunda Nurten'in bir ayağı aksak kalır. Mürüvvet, Nurten'i ister ve onu da Hülya'yı aldığı gibi eve getirip Ethem'le evlendirir. Nurten, kendi evinde tüm düzeni dini referanslara göre kurmaya ve yaşamaya çalışır. Ama Ethem ile çatışır. Ethem'in ticaretten kazandığı parayı haram olarak görür. Ancak kocanın egemenliğini kabul etmenin caiz olduğuna inandığı için sessiz kalır, fazla ısrar etmez. Kendi ailesiyle görüşmeyi de azaltır. Sevgi'nin çocuk sahibi olması için sürekli hoca, yatır, türbe, üfürükçü arayışındadır.

Kazım Baba: Ailenin babası. Çocuklarını eşi Mürüvvet'in izin verdiği oranda sevebilmiş. Emin'e sevgisini gösterirken Ethem'e göstermemiş, Ekrem de bu dengesizlikten nasibini almış. Bu ayrımın nedeni gençliğinde yaptığı bir hataya dayandığını biliyor ama zor da olsa bu yükü yıllarca taşımış. Ancak bir gün Hülya'ya bu sırrını açar. Ethem, gençliğinde birlikte olduğu bir kadından olan oğludur. Mürüvvet ile evli olduğu için kadınla evlenemeyecektir. Kazım'ın yengesi araya girer, kızın ailesine para verip konuyu kapatır. Ethem'i kundaktayken annesinden alıp Mürüvvet'e verir. Mürüvvet, o sıralar hamile olduğu Ekrem ile Ethem'i birlikte büyütür. Ama Ethem'i sevemez. Bu sevgisizliği ve öfkeyi yıllarca sürdürür. Kazım Baba da sessizce bu durumu kabullenir. İki yabancı gibi yaşarlar aynı evde.

Mürüvvet: Ailenin annesidir. Her yönüyle baskın biridir. Tüm aile bireyleri ondan çekir-

nir. Ölü olmasına karşın romanda ona da söz verilir. Kardeşlerinin hepsi evlendiği ve yaşlı annesiyle babasına bakacak kimse olmadığı için yetim Kazım içgüveysi olarak eve gelir. Kazım'ın çalışmak için dışarıya gitmesi ve bir süre sonra Ethem'in getirilmesiyle tüm düzeni bozulur. Emin, Ethem ve yeni doğan Ekrem arasındaki sıkışmışlığı Ragıp Hoca ile tanışması, ondan feyz almasıyla kendince aşar.

Emin'in Çiğdem ile arkadaşlığını fark edince kızı gidip araştırır. Gözü tutmayınca köyden Hülya'yı bulur ve Emin'i onunla evlendirir. Ama Hülya'nın öfkesi ile sürekli çatışmak zorunda kalır ve birbirlerine dar ederler dünyayı. Rıfat Hoca'nın ölümü üzerine Nurten'in ailesince ilgisiz kalacağını fark edince ona acır ailesine para vererek Nurten'i alır Ethem ile evlendirir. Ekrem'le de evlendirebilecekken Ethem'i seçer. İkisinin de benzer yazgıları olduğunu düşünüp, birbirlerine merhem olmalarını umar.

Çatışmalar:

İç Çatışmalar:

Söz alan hemen hemen tüm karakterlerin bir iç çatışması var. Çünkü insanlar mutsuz. Hiçbiri geçmişinden de, süregiden yaşamından da hoşnut değil. Karakterler ya çocukluklarından gelen travmaları ya da evliliklerinden kaynaklanan çözümsüz sorunları yaşıyor ve kısırılmış durumdadır. Romanın ana omurgası bu iç çatışmalar üzerine kuruludur. Yazar iç ses oluşturma konusunda başarılı. Çatışması bol bir roman ve bunu olumlu bir yön olarak gördüm.

Mürüvvet-Kazım Baba Çatışması: Neredeyse bir ömür süren çatışma. Zorunluluklar dışında konuşulmadan, sessizce yaşanan bir beraberlik... Ayrı odalarda ayrı yataklarda geçen yıllar... Romanın en şiddetli çatışmasıdır; ancak yazar bu çatışmayı biraz hızlı geçmiştir. Belki de birisinin ölü olmasından ötürü.

Üç kardeş Arasındaki Çatışma: Cuma günleri yenen aile yemeği ve Kazım Baba'nın bakımı gibi zorunluluklar olmasa birbirini

arayıp sormayacak üç kardeşin arasındaki çatışma da önemli bir yer tutuyor romanda. Özellikle kardeşler birbiri hakkında olumlu hiçbir düşünceleri yok. Ancak bunu açığa çıkarıp birbirleriyle yüzleşemiyorlar.

Eşler Arasındaki Çatışmalar: Ethem ile Emin, Mürüvvet'in getirdiği kızlarla evlendikleri için zaten potansiyel çatışmaları vardır. Nitekim Nurten'in sofuluğu, Hülya'nın intikam amacı güden tavırlarıyla beklenen çatışmalar yoğunudur. Ekrem ise kendi eşini seçmiştir. Ancak eşiyse cinsel birlikteliği kuramaması bir çatışma yaratır. Bu nedenle eşinin sessiz rızasıyla dışarıya yönelir. En son bulduğu kadını sevmeye başlar ve bunun sonucunda da evlatlık olduğunu Sevgi'ye bir bahane ile söyleyerek çatışmayı zirveye taşır.

Nesneler

Sırlar: tüm roman örgüsü çeşitli sırlara dayanmaktadır. Kimi sırlar çok eskilerden gizemini koruyarak gelmişken kimileri de nispeten kişisel küçük sırlardır. En önemli sır Ethem'in sürekli aile içinde dışlanması ve sonunda onun Kazım Baba'nın başka bir kadınla ilişkisi sonucu doğduğunun öğrenilmesiyle açığa çıkan sırdır. Sevgi'nin evlat edinilmiş olması, Ekrem'in ilişkisinin eşince bilinmesi, Emin'in platonik ilişkisi, bunun da Hülya'ca bilinmesi ana öyküyü götüren sırlardır.

Aile: Şeklen vardır ama işlevsel olarak bir aileden söz edilemez. Yine de önemli bir nesnedir. Çünkü insanidir. Üyeleri onu reddetmek isteseler de kutsayarak sürdürmek zorundadırlar. Aslında acılar kuyusudur bu aile. İçindekileri boğan, yakan ve travmaları kanatan bir yapıdır.

"Hakkımı Helal etmem sana": Bu söz önemli bir nesne olarak karşımıza çıkıyor. Mürüvvet bu sözü birçok durumda çocuklarını razı etmek için kullanır. Örneğin Mürüvvet, Hülya ile evlenmesi için Emin'i razı etmek için, Emin'in öğretmen olması için, Eminlerin yanlarına taşınması için "... yapmazsan hakkımı helal etmem" demiştir. Bu

söz daha sonra Kazım Baba'ya geçmiş ve o da çocuklarına: "Eğer her Cuma akşamı toplanıp yemek yemezseniz size hakkımı helal etmem" demeye başlamıştır.

Cuma Akşamı Yenen Yemek: Ailenin tüm üyelerinin bir araya geldiği tek etkinliktir. Tüm hesaplaşmalar, laf sokuşturmalar bu yemekte olur. Romanda tek bir yemek sahnesi vardır ama anlıyoruz ki diğer yemeklerde de insanlar bir yandan görevlerini yerine getirip kaçmaya çalışırken bir yandan da birbirleriyle mücadelelerini yapmaktadırlar yemekte.

Emin'in mektupları: Hem nesne hem de nesnelere birliği açısından öne çıkarlar. Emin'in Ethem'e açılmasının nedenidirler. O mektuplar için Emin Ethem'i çağırmış ama hemen söyleyemediği için süre geçmiş ve Ekrem de aralarına katılmıştır. Aynı gün iki ilişki yani sır ortaya çıkmıştır.

Nesneler Birliği:

Romanın birçok yerinde başarılı nesnelere birliğini görürüz. Bu birlik, bir nedensellik zinciri olarak tanımlanabilir. Buna örnek olarak Hülya'nın Çiğdem'i öğrenme sürecini gösterebiliriz. Hülya parkta tanıdığı Seval, Emin'in çalıştığı okul hademesinin karısıdır. Aralarındaki konuşmalardan Emin'e sürekli mektupların geldiğini öğrenir. Emin'in raporlu olduğu bir gün mektupları Seval'e aldırır. Mektupları okuyunca aralarındaki ilişkinin platonik olduğunu, korkulacak bir durum olmadığını anlayarak Emin'i ve Çiğdem'i rahat bırakır. Yani Hülya'nın öğrenme süreci mantıklı bir nedensellik sürecini içerir.

İşlevsiz Nesnelere:

Romanlar, öyküler, filmler aslında bir amaçla ulaşmak, bir konuyu belki de yazarının derdini anlatmak için üretilen sanat eserleridir. Teknik anlamda araçlardır. Bu nedenle ele aldıkları yaşamsal kesitler bir yerde sıkıştırılmış, ayıklanmış yaşamlar olmalıdır. İçlerinde gereksiz hiçbir nesne (olay, kişi, kavram, vb) olmamalıdır. İşlevsiz nesne olarak tanımlayay-

cağımız bu durum eseri gereksiz sapmalara, anlam kargaşalarına yol açar, izleyicinin kafasını karıştırır. Bunu bilerek yapan yazarlar (karşı gerçekçi) olduğu gibi bilmeden yapıp eserlerini sakatlayan yazarlarımız da vardır maalesef.

Romanda işlevsiz nesnelere şu örnekler verilebilir. 1- Emin ile Ethem'in içtikleri portakallı nar suyu içilip bittikten, üzerine de bir iki diyalog edildikten sonra orada kalmıştır. Bu unsur bir daha romanda kullanılmaz ve herhangi bir olayı tetiklemez. 2- Selami'nin öyküsü. Ethem'in yanında çalışan Selami'nin öyküsü tamamen işlevsiz gibi görünmesi de genel olarak bakıldığında fazla detaylı ve romanın ana örgüsüne katkısı yoktur. Ethem'in karar alma sürecine etkisi bulunsa da bu karar daha ekonomik ve etkin insani bir yolla karaktere aldırılabilirdi diye düşünüyorum. Romanın ana aksını etkileyecek denli abartılmış bulduğum için işlevsiz diyorum. 3- Çiğdem karakteri de romanda ilerlemeyen, ilerletmeyen ve gereksiz fazla yer verilen bir nesne bence. Çünkü olumlu bir karakter olmadığını öğrenmemiz yanında Ethem, Mürüvvet'in onu tanımaları dışında bir fonksiyonu yok. Zaten romanda bir kez konuşmuş, anlattıkları daha çok kendi yaşamından. Dahası etkin de değildir. Emin'den bir çıkar sağlamadan mektuplaşması da gerçekçi değildir. Romanın aksını bozan, gereksiz bir bölümdür bence. 4- Ethem'in Emin'in emlakçı dükkanında ilanlara uzun uzun bakması evleri incelemesi bölümü de gereksizdir. Ethem'in kendi ev düzenini (kendi evi kaç odalı, çocuklar nasıl paylaşmış odaları, banyo sayısı) düşünerek bir "nesnelere birliği" geçişi yapılmaya çalışılsa da ana olayı tetikleyen bir durum yoktur. Yine o ilanlar ve Ethem'in ev yaşamını okuyucu öğrenmiş ama bu unsurlar metinde kalır. Çıkarıldığında roman anlam kaybı yaşamaz.

Canlandırmalar:

Şermin Yaşar'ı canlandırmalar konusunda oldukça başarılı buldum. Zaten kelime dağarcığının zenginliği hemen göze çarpıyor. Karakterler rahat konuşuyor, olaylar çok akıcı anlatılıyor. Canlandırmaları da güzel veriyor. Örneğin romanın başlarında Ethem'in ağabeyi Emin'in sırtındaki beni anlatırken yaptığı canlandırma olayı hemen gözler önüne seriyor. "Abime çocuk gözlerimle baktım. Ensesinde bir et beni vardı, çok korkardım o benden. Saçlarının ensesinde birleştiği yerin bir parmak altındaydı tam. Hepimiz aynı yatakta yatarız, abim arkasını dönünce benle yüz yüze gelirdim. O et beni canlanıp da yutuverecekmiş beni gibi gelirdi bana. Hemen arkamı dönerdim. Hâlâ duruyor muydu o ben acaba?"

Mürüvvet'in Ragıp Hoca ile karşılaşmasındaki durum da canlandırmaya örnektir. "Bizde kocandan başka adamla oturup konuşmak ayıptır, günahıdır. Ama Rıfat Hoca, hoca olunca, demek, günahı da olmuyor. Kâzım'la birlikte girdik içeriye. "Anlat" dedi Hoca bana. Konuşmadım. Yuttum dilimi. Hiçbir şey anlatmadım. Kâzım anlatmaya başladı. Susturdu Rıfat Hoca Kâzım'ı. Eliyle susturdu hem de. Elini böyle bir kaldırdı, elinin hareketiyle susturdu Kâzım'ı. "Sen çık dışarıya" dedi. Tıptış tıptış çıktı bu dışarı. Has etti. İyi oldu. Bir arkalı hissetim ki kendimi anlatamam. Sanki bu Rıfat Hoca benim abimmiş, babamış, memleketlimmiş gibi rahatladım. Kaldık Rıfat Hoca'yla baş başa."

Ekrem'in Sevgi ile sevişmemesi üzerine yaşadıkları şöyle canlandırılmış. "...Neyse bir gece yine ben Sevgi'ye deneyelim dedim. Gene kapattı bu bacaklarını, başladı ağlamaya. Ben de gencim, cahilim, kadın sevmek ne, doğru düzgün bilmiyorum. Canımı öyle bir sıktı ki, ya Sevgi'ye geçireceğim yumruğu ya duvara. Duvara koca bir yumruk attım. Çıktım odadan. Barut gibiyim. Çıkıp gidem dedim evden, ne olacaksa olsun. Tam ayakta buları giyerken kafamı kaldırdım, kayınpeder.

Ben de geleyim, dedi. Evliya gibi de bir adam. Öyle kolayına itiraz edemiyorsun. Senin ne işin var ulan benimle, al kızını başına çal, demek istiyorum ama ağzımdan "Peki baba" diye çıktı cümle. Neyse, dedim ya bu içmeyi sever diye, beni aldı bir meyhaneye götürdü. Bu beraber ilk içtiğimiz akşamıdı."

Toplumsal Çözümleme:

Olaylar ailenin içinde geçiyor ve onların özelinde kalıyor. Toplumcu gerçekçiliğin temeli sayılabilecek sınıfsal bir yaklaşım yok. Ama yine de yazar içine az da olsa toplumda var olan kimi olguları serpiştirmiş. Roman zamanının cep telefonlarının yaygın kullanımını düşünürsek 2010 sonrası olduğunu düşünebiliriz. Dini yaşam teknolojik gelişmelerle birlikte aileler arasında oldukça yaygın. Çoğu kişi üfürükçülere, yatırlara bel bağlamakta, hocalar televizyonlarda dini sohbetler yapmaktadır. Bu ailenin birçok üyesi dine karşı değildir ama Nurten hariç dini yaşamı ret de etmektedirler. Sonuçta feodal düzenin kırıntılarını da görüyoruz. Bunu Emin ile Ethem'in evlendirilmelerinden anlıyoruz.

Tema-İzlek:

Romanımızın net bir teması yok diyebilirim. O kadar sırrın, o kadar samimiyetsiz insanın anlatıldığı bir romanda "yazarın derdi" ne olabilir? Olumlu tek karakter yok neredeyse. En olumluları belki Ethem; o da geçmişine hayıflanıp geleceği için hayali bile yok, kurmaktan korkuyor. İnsanlığın geleceğine yönelik tek bir umut, sevinç kaynağı da yok. Yazar adeta "yaşamayın, yerinizden kıpırdamayın" der gibi yazmış romanı. Peki, soru sorulmuş mu romanda? Şüpheli...

Bu aşamada yalnızca yazarın göstermek istediğine odaklanabiliriz ki ona da tema-izlek diyemeyiz. Olsa olsa yazarımız "Her insanın, ailenin sakladığı bir sır mutlaka vardır. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir" ya da "Elinizdekilerle mutlu olmayı bilin" demeye çalışmıştır.

Sonuç:

"Söyleme Bilmesinler" bugün marketlerde bulabileceğiniz bir roman. Yazarımızın metin oluşturma konusunda bir altyapısının olduğunu, insanları tanıdığını düşünüyorum. Ama bizim romanlarda aradığımız "toplumcu gerçekçilik" ve "estetik kategorilere uygunluk" kriterlerini bu roman sağlamıyor. Bir burjuva edebiyatı ürünüdür "Söyleme Bilmesinler".

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN - *Söyleme Bilmesinler Şermin Yaşar*'ın, çok sevdiğim öykü kitaplarından sonra okuduğum ilk romanı. Öyküleri ile kıyaslayınca romanının biraz sönük kaldığını söyleyebilirim. Romanın dil ve anlatımı yalın ve anlaşılır. Özellikle karakterlerin her olayı bir de kendi bakış açısından anlatması hem karakterlerin iç dünyasını hem de iç çatışmalarını gözler önüne sermiş. Fakat olay örgüsünün ana karakter üzerinden yürütülmesinin çok güçlü olmaması hem karakterin dönüşümünün hem de nedenselliğinin zayıf kalmasına neden olmuş. Aslında aile kavramını eksenine alan güzel bir kurgu yapmış. Topluma ve toplumun birçok kusurlarının sümen altı edildiği en küçük birimi olan aile içinde olanları anlatmaya çalışmış. Romana konu olan ailenin bireylerinin birbirinin hayatına olumlu ya da olumsuz etkilerini, baba ve anneden başlayan bir sırrın çocukların hayatını nasıl etkilediğini ve bir yanlış etkisinin tüm ailenin mutsuzluğuna, sevgisizliğine ve savrulmalarına nasıl mal olduğunu göstermeye çalışmış. Bence aile kavramına tuttuğu ışıkla bu kavramı sorgulamak açısından önemli bir noktaya parmak basmış *Şermin Yaşar*.

Hüray KILIÇ - *Şermin Yaşar* yeni tanıdığım bir yazar. Romanını okurken yanımdaymış gibi duyumsadım kendimi, okurla sohbet eder gibi konuşarak yazmış. Aile içindeki her bireyi kendi ağzından tanıyoruz. Anlatıcı, anlatmaktan çok dinliyor gibi. Romanın yazım biçimi bu formatta... Aile içinde konuşulmayanlar, çocukların sezdiği durumlar ama adını koymadıkları duygular, yetişkinlerinse birbirlerine yük olmamak için susup içine attıkları cümleler... Aile içi ilişkiler, büyük trajediler üzerinden değil de yaşamın gündelik detayları üzerinden kurulmuş. Bir bakış, yarım kalan bir cümle, ertelenen bir konuşma... Çocukluktan kalan tanıdık sahnelerle karşılaşılıyor insan. Roman ilerledikçe insan kendi hafıza yolculuğuna çıkıyor gibi.

Yazarın daha önce çocuk kitapları yazmasından kaynaklı diye düşündüğüm çocuk bakış açısı, anlatılarda güçlü bir anlatım aracına dönüşüyor. Çünkü çocuklar çoğu zaman her şeyi anlar ama anlatamaz. Yetişkinler ise anlatabilir ama çoğu zaman susmayı seçer. Bu iki durumun kesişim noktası, kitabın duygusal omurgasını oluşturmuş.

Yaşantılarımızda hepimizin karşılaştığı o kadar çok olay var ki, onlara gülmek ve üzülmemek elde değil. Yaşamın içinden gelen bir roman olarak beğeni ile okudum.

Söyleme Bilmesinler, yalnızca *Samime Sannay*'ın söylediği bir şarkı olarak kalmamış bu romanda. Söylenmeyenlerin, saklananların içimizde tuttuklarımızın romanı olmuş.

* *Şermin Yaşar, Söylime Bilmesinler*, Doğan Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2025.

YEŞİL SOKAK HOLİGANLARI*

Suna CAN

2005 yılında vizyona giren *Yeşil Sokak Holiganları* filmi fanatizmi, fanatizmin bir üst noktası olan holiganlığı konu alır. Yönetmenliğini *Lexi Alexander*'ın yaptığı bu film fanatizm ve bir ötesi olan holiganlığın bireyin kendisine ve çevresine olan olumsuz etkilerini, zararlarını çok güzel bir biçimde göstermiştir.

Filme geçmeden önce *Yeşil Sokak Holiganlarının* tarihçesinden kısaca söz etmek isterim:

"... 1800'lerin sonunda Londra'nın güneydoğusunda yaşayan işçi kesiminin geçim kaynakları çalıştıkları tersanelerdir. Bölgede gemi yapan irili ufaklı birçok tersane bulunmaktadır. Bu tersanelerden en büyük iki tanesi *Thames Iron Works* ve *The Millwall Iron Works*. En büyük gemileri yapan ve en çok

işçi çalıştıran bu tersanelerin arasında bir rekabet vardır. Haliyle bu rekabet tersane işçilerine de yansır. İki tersane işçileri birbirleriyle pek iyi geçinemezler. Birbirleriyle takılmazlar, yemek yemezler. Hatta aynı sahada top bile oynamazlar.

1885 yılına gelindiğinde *Millwall Tersanesi* işçileri *Thames Nehri*'nin kenarında *Millwall Rovers Kulübü*'nü kurarlar. Renkleri mavi, beyaz olan kulüp 1900 yılında *FA Cup* finaline yükselince armasına aslan ekler ve *The Lions* yani *Aslanlar* olarak anılırlar. *Millwall*'ın kuruluşundan on yıl sonra *Thames Iron* işçileri *Thames Iron Works FC*'yi kurarlar. Bu isimle *Millwall*'la yaptıkları ilk maç 1899 yılında olur ve maçı *Millwall* 2-1 kazanır. *Thames Iron Works* beş yıl sonra *Upton Stadı*'na taşınır ve isimlerini mahallelerinin adından alarak *West Ham United* olarak değiştirirler. İşçi oldukları için de armalarına çekiç eklerler ve *The Hammers* yani *Çekiçler* olarak anılırlar.

West Ham yeni evine taşındıktan sonra ilk maçını *Millwall*'la yapar ve maçı 3-0 kazanır. O zamanlar bu iki takımın maçları çok kalabalık oluyormuş. Hatta günümüzdeki taraftar sayısı taa 1900'lü yıllarda bu iki takımın maçına geliyormuş ve maçlar da normal bir şekilde sorunsuz bir rekabet havasında oynanıyormuş. Ta ki 1920 yılına kadar... O yıl ter-

sane işçileri ücretlerin ödenmemesinden dolayı genel greve gittiler. Her ne kadar aralarında rekabet olsa da bu iki büyük tersanenin işçileri de grevde beraber hareket etti ve birlik oldular. Bölgede bulunan diğer tersanelerin çalışanları da bu greve katıldı ama *Millwall* işçileri 'The boss is king. Fuck the strike' (Patron kraldır. Grevi s.keyim) diyerek patronla gizlice anlaşıp grevi kırdılar. Bunun üzerine *West*

Ham taraftarlarının oluşturduğu Thames Iron işçileri, gördükleri yerlerde Millwalllara saldırdılar. Millwalllar da bu duruma karşılık verince 1921 yılında ve West Hamlı bir genç dövülerek öldürüldü ve o günden sonra çarşı iyice karıştı. Artık iki taraf arasında töre dizilerini aratmayacak bir şekilde kan davası başladı. Taraflar arasında çok şiddetli mahalle kavgaları yaşanıyordu. Olaylar ülkenin sorunu haline gelmişti ve güvenlik güçleri tarafından zar zor bastırılıyordu. 1922 yılında (...) Cup maçı daha olaylıydı. Binlerce West Ham taraftarı Upton Stadi'nin arkasında ki Green Street'te yani Yeşil Sokak'ta toplandı. Zaten Yeşil Sokak Holiganları ismi de bu sokaktan geliyor. Karşı taraftan gelen binlerce Millwall taraftarıyla göğüs göğüse cenk ettiler. Bu savaş sonunda 5 West Ham, 2 Millwall taraftarı ve 3 de polis öldü. Bu olaylardan sonra iki takım arasında yapılan her maçta illaki mevzu çıktı.

(...) 2003 yılına gelindiğinde Millwall ile West Ham arasındaki bir lig maçında futbolcular sahada topa vururken taraftarlar da dışarıda birbirlerine vurdular. Yapılan kavgada 3 West Ham taraftarı öldü. Bushwhackers grubu 1922'de öldürülen 5 West Ham taraftarını da ekleyerek 8 yazılı tişört bastırdılar. Buna karşılık West Ham taraftarları da 'ka-

til işbirlikçiler' yazan pankart açtılar. İki takım son karşılaşmasına 2012 yılında Upton Park'ta yaptı. Bu maçı West Ham 2-1 kazandı. (...)" **

Filmin oyuncularından *Elijah Wood*, Matt Buckner karakterini canlandırmaktadır. Matt; Amerika'da, Harvard Üniversitesi'nde gazetecilik okuyan, mezun olmasına son iki ay kalmış bir öğrenciyken, senatörün oğlunun uyuşturucu suçunu üstlenmek zorunda bırakılınca okuldan atılmıştır. Bunun üzerine Londra'daki yıllardır görmediği ablasının yanına gelmiştir. Ablası Shannon Dunham rolüyle *Claire Forlani* oynar.

Ablasının kocasının kardeşi Pete Dunham'ı oynayan *Charlie Hunnam* ise başrolüdür. West Ham United'ın şiddet eğilimli Yeşil Sokak Holiganları (Green Street Elite-GSE) adlı taraftar grubuna dahildir. Abisiyle anlaşmamakta, serserilik yapmaktadır.

Matt (Elijah Wood), ablasının yanına geldiğinde Pete (Charlie Hunnam) ile karşılaşır. Pete'in abisi rolünü Steve Dunham adıyla *Marc Warren* canlandırmaktadır. Steve eşiyile gece dışarı çıkacağı için, kardeşinden Matt'i o gece maça götürmesini ister. Pete de abisine: "Bir Yanki'yle futbol maçına gidemeyeceğimi biliyorsun" diye karşılık verir. Ancak para karşılığında bunu kabul eder.

Fransızca fanatique'den dilimize fanatik olarak geçen sözcük TDK'ye göre, "Bir düşünceye, inanca veya takıma körü körüne, aşırı bir tutkuyla bağlı olan ve bu konuda mantıksız, eleştiriye kapalı davranan bağnaz kişi demektir. Bir fikri savunurken karşı tarafa söz hakkı tanımayan, aşırı coşkulu ve saplantılı tutum sergileyenler

için kullanılır." Fanatiklik deyince aklımıza hemen futbol gelirken, aslında bu bir kuruma, siyasi bir partiye, nereli oluşumuza kadar gidebilecek pek çok alanlar fanatizmin içine girer. Holiganlık da fanatizmin bir üst perdesi olup şiddet içermesidir.

Film boyunca fanatik insanların genel profiline baktığımızda kişilerin bir yere ait olma ve o yere ait olma hissinin verdiği gücün, kişilerde özgüven eksikliğini giderdiğini, kendilerine saygınlık kazandırdığını görmekteyiz.

Öğrencilerimin: "Hocam, nerelisiniz?" diye sorduklarında "Dünyalıyım" karşılığını veririm. "Hocam anladık. Biz de Dünyalıyız da Dünya'nın neresinden?" dediklerinde de aldıkları cevap: "İçinden" olur. Hiçbir zaman öğrencilerime nereli olduğumu söylemedim, söyleme gereği duymadım. Özellikle İstanbul'da nereli olmak çok önemliydi öğrencilerim için. Her tür etnik yapıdan, yerden, ideolojiden, din ve inançtan insanın bulunduğu İstanbul şehrinde öğrencilerim için bir yerli olmak önemliydi. Hemşehrilik duygusuyla bir yere ait olma, o yere ait olmanın verdiği gücün öğrencilerimde güven duygusunu pekiştirdiğini; kendinden olmayı dışladıklarını, önyargılı davrandıklarını çok kez gördüm. Benim nereli olduğumdan yola çıkarak kendi kafalarına göre bir insan profili çizeceklerdi. Bu önyargıyı kırmak için "Dünyalı" olduğumu söylerim hep.

Filmde de Pete ve arkadaşları için de GSE'li olmak önemlidir. Dahası bir İngiliz'dirler. Matt'i hem GSE'li olmadığı için dahası bir Amerikalı yani Yanki olduğu için hor görüp dışlarlar.

Matt, çalışkan aklı başında bir öğrenci olmasına karşın uyuşturucu kullanan arkadaşına "Hayır" diyemeyecek kadar özgüveni olmayan, sessiz bir karakterdir. Babasıyla arası iyi değildir. Aile bağları zayıftır. İlk başlarda Pete'in ortamına yabancılık çekerken dahası onun ortamında bulunmak istemezken daha sonraları Pete'in ona yakınlaşmasıyla kendini Yeşil Sokak Holiganlarının içinde bulur. Bu durum hoşuna gitmeye başlar. Her ne kadar Pete'in arkadaşları onu tam anlamıyla benimsemezken, Pete sayesinde bunu aşmaya çalışır. Pete'in Matt'e yakınlaşmasını hazmedemeyen Pete'in yakın arkadaşı Bovver (*Leo Gregory*): "Aile dostu, ha? Shannon'un kardeşi olduğun için, Pete sana konukseverlik gösteriyor olabilir... Ama şunu bil ki biz yabancılardan hoşlanmayız. Anlaşıldı mı?" der.

Bovver, Pete'e Matt'in gazeteci olduğunu söyler. Bu durum Yeşil Sokak Holiganları ara-

sında hiç hoş karşılanmaz. Bir köstebek olduğunu düşünürler. İpler, bu olaydan sonra kopar. Bover, Pete'den istediği tepkiyi alamayınca Millwall holiganlarının başı Tommy Hatcher'e (Geof Bell) gidip, Matt'in gazeteci olduğunu ispiyonlar ve nerede olduğunu söyleyerek Tommy Hatcher'in, onun defterini dürmesini ister. Olaylar çığırından çıkar. Bover'in bile tahmin edemediği sonuçlara varır.

Filmde rahatsız edici, şiddet içerikli sahneler bulunmakla birlikte bar sahneleri iyi verilmiş. *Elijah Wood*'un oyunculuğu fena olmasa da *Charlie Hunnam* iyi performans sergilemiş.

IMDB'si 7.4 olan bu filmin yönetmeninin kadın olması ve böyle bir konuda film çekmesi ilgimi çekti. Filistinli bir baba ve Alman bir annenin çocuğu olan *Lexi Alexander*, eski bir Dünya Kickboks Şampiyonu ve ABD Deniz Piyadeleri yakın dövüş eğitmeni olarak, dublörükten Oscar adayı yönetmenliğine kadar yükselmiş. Spor dünyasından gelmesi bu filmi çekmesinde etkili olmuş olabilir. İlk kısa filmi bir boksör hakkında bir drama olan *Johnny Flynton*. SXSW Jüri ve Seyirci Ödülü kazanan *Green Street Hooligans* filminin yönetmenliğinin yanı sıra *Dougie Brimson* ve *Josh Shelov*'la birlikte filmin senaryosunu yazmış.

Bu filmi izledikten sonra "İçimizdeki fanatik yönler nelerdir? İçimizdeki fanatiklik kimin çıkarlarına ya da neye hizmet ediyor? Kimin iktidar aracına payanda oluyoruz?" sorularını sormadan edemedim.

* <https://www.youtube.com/watch?v=L-Bq2olDKXQc>

** https://www.youtube.com/watch?v=z-4y8m_T8D7E

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN - Fanatizm dendiğinde nedense aklıma ilk önce futbol gelir sonra da holiganlar... Özellikle 1980'li yıllardaki futbol fanatizmiyle ilgili İngiltere ve Avrupa'da yaşanan olayları gazetelerden okumuş bir kuşak olarak, holigan dendiğinde tüyle-rimizin diken diken olması normaldir. Yeşil Cadde Holiganları filmi tam da bu duyguyu destekleyen bir film oldu benim için... Kişilikleri sorunlu, kendini ancak bir grup içinde var etmeye çalışan, onu hayatlarının merkezine koyan ve onun verdiği güçle hareket eden insanların oluşturduğu iki fanatik grup arasındaki çatışma ve yolu tesadüfen çakıştığı bu grupların içinde, kendi iç çatışmasını çözmeye çalışan "Yanki" diye adlandırdıkları Matt karakterinin üzerinden anlatılan bir film. Şiddetin ve körü körüne adanmışlığın insan hayatındaki yıkımını göstermesi açısından izlenmeli. Fakat gerçeğe çok yakın çekilmiş şiddet sahneleri oldukça rahatsız edici.

Ceyda ÖNSÜ - Sanki bir kelebeğin kanat hareketi ile başlayan bir kişinin hayatının değişmesini adım adım izledik. Vahşetin içinde, dostluk, kardeşlik, bütünleşmeyi net olarak gösterdi bence. Güce sahip olmak kişiliğinin oturmasını da sağladı. Kimse yalnız olmamalı, korkudan arınmalı, cesur olmalı, adil olmalı ki filmin sonunda hepsinin pişmanlıklarını da çok net gösterdi.

Aydın KARAKÜÇÜK - Bence bu film futboldan çok bir dönüşümü anlatıyor. Futbol ve fanatik taraftarlar bir arka plan yalnızca. Bir insanın, kendi başına hiçbir şey ifade etmezken, bir kalabalığın içinde nasıl "bir şeye" dönüştüğünü görüyoruz. Belki de nasıl kendinden vazgeçtiğini... Çünkü bir grubun içine kabul edilmek, çoğu zaman düşünmeyi bırakmanın en hızlı yoludur. Film bunu çok açıkça söylemiyor, ama her sahnesinde gösteriyor: Şiddet, bir dil. Karakterimiz o dili konuşmaya başladığında, artık o olmuyor. Tek başınayken kuramadığı kimliği, kalabalığın içinde kuruyor. Bunun bedelini de kendi kimliğini yok ederek ödüyor. Yeni kimlik aslında onun değildir. Ona verilmiştir.

Futbol; öfke, bastırılmışlık ve yönsüzlük demektir. İnsanların attığı sloganlar, aslında bir takımı değil, sanki kendi boşluklarını doldurma, ötekileştirildikleri yaşamdan kaçma çabalarıdır. Filmin dokunduğu rahatsız edici noktası sanırım burası. Dahası; dövüş sahneleri sadece acıyı değil, bir tür sarhoşluğu da taşıyor. İzleyici istemeden de olsa o ritme kapılıyor. Tam burada film tehlikeli bir dürüstlük sergiliyor. Fanatizm, dışarıdan bakıldığında aptalca görünür; içindeyken ise anlamlıdır.

"Yeşil Sokak Holiganları"; eğer kendine ait bir kimliği ya da sesi edinmemişsen bir grubun kimliğine, sesine çabucak dönüşebilirsin temasıyla izleyiciyi sarsıyor.

Hüray KILIÇ - Fanatik insanların nasıl gözlerini karartıp şiddete baş vurduğunu gösteren bir film. Birlikte hareket etmenin gücüne sığınan kontrolsüz güç öbeği...

İzlemekte zorlandım.

SPOR VE FANATİZM

Satı İLEN

Yaşantım boyunca sporla pek ilgili olmadım. Çocukluğumda bana sık sık, "Hangi takımı tutuyorsun?" diye sorarlardı. Yanıtsız bıraktığımda tuhaf karşılanıyordum. Bu yüzden bir takım seçtim. Bu davranışım bilinçli bir tercihten çok topluma uyum sağlama refleksiydi.

1990'lı yıllarda, Türkiye Sakatlar Derneği'ne gitmeye başladığımda, sporla kurduğum ilişki de değişti. Engelli basketbolu ve ampute futboluyla tanıştım. Takım maçlarına izleyici olarak katıldım. Beni tribüne çeken şey; oyunun kendisi değil, insanların öyküleriydi.

Derneğe ve spor kulübüne gelen sakatların çoğu; trafik kazaları, deprem gibi nedenlerle engelli kalmışlar, bunalıma sürüklenmişlerdi. Sağlam beden ideolojisinin egemen olduğu bir dünyada, sakatlık bir trajedi olarak karşılanıyordu. Kimileri, yaşamla bağını koparma noktasına geliyor, depresyondan kurtulmak için çare arıyorlar, engelli sivil toplum örgütleri ve sporla tanışıyorlardı. Bu karşılaşma yaşamlarında büyük kırılmalara neden oluyordu. Rotaları değişiyor, sporla uğraşmak bir amaç haline geliyordu. Başarı kazandıkça bedenleriyle barışıyor, "eksik" yönleriyle kendilerini kabul etmeyi öğreniyorlardı.

Ben ise o maçlara öncelikle arkadaşlarımla mücadelesine tanıklık etmek için gidiyordum. Onlar kazandığında seviniyor, kaybettiklerinde üzülyordum.

Bu duygular, herhangi bir futbol ya da basketbol yandaşlığından daha gerçek geliyordu bana.

Çünkü orada forma değil, yaşam öyküleri vardı.

Bu bağın yalnızca bireysel değil, toplumsal olduğunu da duyumsamaya başlamıştım. Sonuçta, Türkiye Sakatlar Derneği bir engelli sivil örgütüydü. Ortak deneyimler ve yaşamışlıklar bizleri birbirine yaklaştırıyordu. Kendimi o "biz" in içinde görüyordum. Tribünde attığım tezahüratlar, aslında bir takım değil, o cemiyetin varoluşuna yönelikti.

İlerleyen yıllarda, az da olsa ana lig maçlarına gittim. O tribünlerde bambaşka bir şeyle karşılaştım:

"Fanatizm!"

Radikal yandaşlar, kendi takımlarını aşırı biçimde yüceltiyor, karşı yandaşı yalnızca bir rakip olarak değil, bir "düşman" olarak görüyorlardı. Üstelik tribünlerde eril bir dil kullanıyorlar, kadınlar üstünden ettikleri küfürlerle diğer takımı aşağılıyor ya da yok saıyorlardı.

Bu durum; yalnızca sözlü tartışmalarla sınırlı kalmıyor, her türlü nefret söylemi, fiziksel şiddete kadar gidiyordu.

Böylece spor, keyif alınan bir etkinlik olmaktan çıkıyor, gerilim ve çatışmaya dönüşüyordu. Bu da toplumda kutuplaşmayı artırıyor, "biz ve onlar" ayrımının derinleşmesine neden oluyordu.

Öte yandan; aynı formayı giyen, aynı bayrağı taşıyan insanlar bir anda birbirine bağlanıyordu. Sanki görünmez bir bağ, bireyleri tek bir bedene dönüştürüyordu.

Zygmunt Bauman'a göre, "modern insan", kalıcı aidiyetlerin yükünden kaçarken geçici aidiyetlerin konfo-

runa sığınıyordu. Futbol tribünleri tam da böyle bir alan yaratıyordu. İnsanlar orada bir kimliğe bürünüyor, o kimliğin sağladığı eşitlenme duygusunu yaşıyorlardı. Sınıfsal farklar, bireysel dertler, ahlaki yükler o an için askıya alınıyordu. Tribün artık bir simülasyon alanıydı. İnsan, tribünlerde öfkelerini, coşkusunu, aidiyet gereksinmesi boşaltıyordu. Maç bittiğinde ise o "kimliğini" çıkarıyor, hiçbir bedel ödemedi gündelik hayatına geri dönüyordu.

Bu "geçici cemaat" olma durumu, günümüz insanın çelişkisini açıkça göstermiyor muydu?

Aidiyet istiyorduk ama onun getirdiği sorumluluklardan mı kaçınıyorduk!..

Tam bu noktada *Thorstein Veblen*'in yaklaşımından söz etmesem olmaz. O da bambaşka bir pencere açıyordu bizlere. *Veblen*, sporu romantize etmiyordu. Ona göre spor, insanlığın "yağmacı" geçmişinden kalan içgüdülerin modern bir yansımasıydı. Örneğin, futbol sahası, "uygarlık" adı altında hâlâ varlığını sürdüren rekabet, saldırganlık ve üstünlük kurma arzusunun sahnelenmesiydi. Bir futbol maçı, ilkel kabilelerin savaşlarının sembolik bir devamıydı.

Veblen için spor üretken değildi. Aksine zaman ve enerjinin boşa harcanmasıydı. "Sportmenlik" dediğimiz şey bile, aslında saldırgan davranışları meşrulaştıran bir dil

oyunuydu. Bu perspektiften bakınca tribündeki coşku, aslında bastırılmış içgüdülerin kontrollü bir dışavurumuydu.

Marksist perspektif ise konuyu daha yapısal bir düzlemde ele alıyordu. Örneğin; futbol, işçi sınıfının gerçek sorunlarını unuttuğu bir "afyon" işlevi görüyordu. Düşük ücretler, sömürü, yabancılaşma gibi sorunlar yerine insanlar enerjilerini rakip takım yandaşlarına yönlendiriyordu.

Fanatizm, yanlış bilinçti. İnsanları gerçek mücadele alanından uzaklaştırıyordu. Aynı zamanda "modern futbol" başlı başına bir metaydı. Futbolcu emek gücünü satıyordu, yandaş ise bu gösteriyi tüketen müşteriye dönüşüyordu.

Anthony Giddens ise daha dengeli bir yaklaşım sunuyordu. Ona göre, modern dünyada geleneksel aidiyetler zayıfladıkça insanlar yeni kimlik alanları arıyordu. Futbol yandaşlığı bu boşluğu dolduruyordu.

Küreselleşmeyle birlikte insanlar, coğrafi sınırları aşarak takımlarla bağ kurabiliyordu. Bu da mekanın önemini yitirdiği yeni bir toplumsal gerçekliği gösteriyordu. Örneğin, futbol, aynı zamanda bir sivil toplum alanıydı. İnsanların bir araya gelip kolektif bir ses oluşturduğu bir platformdu.

Bireye güçlü bir "biz" duygusu veriyordu. Modern dünyanın belirsizliği içinde bir güvenlik kalkanı oluşturuyordu. Ama bunun bedeli, bireyselliğin askıya alınmasıydı. İnsan, kalabalığın içinde eriyordu. Kendi kimliğinden uzaklaşıyor, sürünün bir parçası oluyordu. Bu durum ona geçici bir güç, hatta bir tür tanrısallık duygusu veriyordu.

Bugün geriye dönüp baktığımda kendime şu soruyu soruyorum:

"1990'larda o ampute futbolu ya da engelli basketbol maçlarında duyumsadığım şey neydi?"

Bu, *Bauman*'ın tarif ettiği gibi geçici bir aidiyet miydi?

Yoksa *Veblen*'in dediği gibi içgüdüsel bir coşkunun dışavurumu mu?

Belki de Marksistlerin söylediği gibi bir tür kaçış alanıydı.

Ya da *Giddens*'in işaret ettiği gibi, bir kimlik arayışının parçası...

Belki de hepsi biraz doğru... Ama bildiğim bir şey var...

O tribünlerde duyumsadığım şey, yalnızca bir oyunun heyecanı değildi.

İnsanların yeniden hayata tutunma çabasına tanıklık etmenin yarattığı derin bir duyguydu.

Belki de beni oraya götüren şey tam olarak buydu.

Bir oyunu izlemek değil, bir varoluş mücadelesine ortak olmak...

Sonuç olarak, sporun gerçek değeri rekabetten çok paylaşımda, kazanmaktan çok birlikte keyif almada yatıyordu.

Bu değerlerin korunabilmesi için fanatizmin değil, sağduyulu ve saygılı yandaşlığın teşvik edilmesi gerekiyordu.

DEĞERSİZLİK

Şükran CEYHAN

“Mide dediğin yumruk kadar bir organ!”

İç Anadolu’da küçük bir kent merkezindeki bir ayakkabıcı dükkanının önünde portre fotoğrafı çekmeye çalışırken, iki esnaf arasında ilginç bir sohbete kulak misafiri oldum. Bir yandan çektiğim fotoğrafa odaklanmaya çalışırken diğer yandan konuşulanları dinlemeden yapamıyordum.

Kulağıma çalınan ilk cümle şöyleydi. “Mide denilen yumruk kadar bir organ birader, ha yağlı ekmek, bal börek yemişsin ha bir baş kuru soğan. Fark eder mi? Neden bunu bu kadar büyütüyorlar? Adam bizi dünya vatandaşı yapmış mı? Yapmış! Dünya lideri olmuş mu? Olmuş! Bundan kelli biz kuru ekmek yesek ne olur? Böyle bir adama can feda hem de binlerce can...” Birden kim bu cümleleri söyleyen diye dönüp arkama baktım. Yaşı 70'lere yakın, yüzü sarı, gözleri ve yanakları içine çökmüş, ağızındaki dişlerin nerdeyse tamamı dökülmüş, yırtık pırtık olmasa da ona yakın eskilikte kıyafetleri olan yaşlı bir adam, kendisi gibi aynı yaşlardaki arkadaşını ikna etmeye çalışıyordu. Gerçeklikten kopmuş olan bu zavallı insancıklar, malum bir partinin ve liderinin sempatzanı olarak ateşli bir şekilde partinin liderini ve yaptıklarını savunuyor-

lardı. Biri anlatıyor, diğeri de her bir cümleyi başını sallayarak düşünceli düşünceli onaylıyordu. Dönüp o adamcağıza şöyle demek isterdim: “Senin o yumruk kadar dediğin organ hep kuru soğana talim ettiği için böyle yaşıyandan önce belin bükülmüş, dışın dökülmüş. Seni yönetmesi için seçtiğin bu adamlardan ne farkın var? Ve neden ballı böreği hep onlara layık görüp kendini en aza razı ediyorsun?” Bunları söylesem beni bastonla kovalardı sanırım...

Bu nasıl bir körlük!.. Bu yaşlı adamın kendini bu kadar değersizleştirip bir parti liderinin kişiliğinde benliğini yüceltmesi çok acıydı... Midesine ne girerse girsın ya da hangi şartlarda yaşarsa yaşasın ama **“krallar çok yaşasın”** duygusunun altında yatan çok büyük bir değersizlik duygusu değil miydi bunca halkın ezilmesinin nedeni...

Bugün bu duygu özellikle toplumun alt gelirli ve düşük eğitilmiş kesiminin nerdeyse tamamına hakim. Bu nedenle kendini hor ve yaşamaya değer görmeyen ve yaşamı ölümden sonraki hayata erteleyen bir anlayış bu insanları etkisi altına alıyor. Pahalılık, adaletsizlik, eşitsizlik ne olursa olsun toplumda bir tepkisellik olarak karşılık bulmuyor. Yönetenler ne yaparsa yapsın, onlara sorgulamadan sonsuz bir tutkuyla biat ediyorlar. Bu insanlar bugün geline nokta tam bir lider fanatizmi içerisinde. Liderin her yaptığını doğru kabullenerek, etraflarına ve gerçeklere algıları-

nı tamamen kapatmışlar, kendilerini hayran oldukları parti liderinin kimliğinin altında ezdirerek bireysel kimliklerini yitirmişler. Adeta varlıklarını feda eden bir fanatik gruba dönmüşler. Bu yapıdaki insanlar hayran oldukları liderin düşünce ve eylemlerini eleştirmeyi adeta günah sayıp, sorgulamadan koşulsuz doğru kabul ediyorlar. Onlara göre lider asla yanlış yapmaz, yanılmaz. O kutsaldır. Onun karşısında olan herkese karşı düşmanlık besliyorlar. Bu da otoriter eğilimin güçlenmesine toplumda kutuplaşmanın keskinleşmesine neden oluyor. Lider fanatizmi yarattığı birlik duygusuyla, eleştirel düşünceyi de zayıflatarak toplumsal gelişimi sekteye uğrattıyor. Sağlıklı bir toplumda liderler desteklenebilir elbet ama aynı zamanda sorgulanabilir ve eleştirilebilir olmalı.

Aklıma daha önceki sayılarımızın birinde sanırım (2022 Mayıs) *Die Welle* filmi hakkında yazdığım yazı geldi. O yazıda da varılan sonuç, yeni bir kültür yaratmak isteyen totaliter yönetimlerin tarih boyunca faşizme tırmanan merdivenleri, sosyal psikolojiyi çözmüş olan karizmatik bir liderlikle ve lider fanatizm ile sağladıklarını görmüştük. Geniş halk kitlelerini etkisi altına alan bu liderler asıl güçlerini kendini yok sayan, var olma biçimini ait olduğu parti ve onun liderinde bulan bu fanatik taraftarlarının koşulsuz biatlarından alıyorlardı. Bu da hiç şüphesiz otokrasiye giden yolun taşlarını ezilen insanların bu davranışlarının döşediğini gösteriyor bizlere.

"Filmin en vurucu repliği: "Dalga benim hayatımdı..." bu tam da kimlik ve aidiyet sorununu yaşayan tüm insanların kendini var ettiği yeri tanımlıyor. Ve böyle bir fanatizmin sonucunda güçlenen faşizmin çok tehlikeli olduğunu, tüm toplumlar için büyük tehdit unsuru olduğunu en iyi şekilde anlatıyor.

Lider fanatizmi maalesef, değil midesini hatta canını bile lideri yoluna feda etmekten çekinmeyen tehlikeli insan toplulukları yaratıyor. Bu da günümüzdeki savaşların, kötülüklerin, eşitsiz paylaşımların bir salgın gibi tüm dünyaya yayılmasına neden oluyor.

HAM FANATİZM, İŞLENMİŞ FANATİZM

Aydın KARAKÜÇÜK

Bu yazıyı futbolsuz yazmak istedim. Olmadı. Çünkü fanatizmin en çıplak, en görünebilir ve en saf hali futbolda ortaya çıkar. Ne yapalım girsin bakalım.

Bir zamanlar bir futbol takımı tutmak, bir sınıfa, bir yere, bir yaşama dahil olma. İngiltere'de Liverpool taraftarları bir liman kentinin işçi, emekçi, ortak dayanışmanın yapısını taşıırken Arsenaliler kentli orta-üst sınıf, daha "saygın" imajlı insanlardı. Arjantin'de Boca Juniors taraftarları göçmenler, emekçi kültürünün yoğunlaştığı bir mahalleliken River Plate'iler ise varlıklı, ulusal kimlikli taraftarlardı. Brezilya'da Flamengo taraftarları alt ve orta sınıftan siyahi/melez nüfuslu insanlardı. Fluminenseliler ise elit beyazlar, aristokratlardı.

Türkiye'de ise... Aslında tablo çok farklı değildi. Kabaca bakarsak; Galatasaray; eğitimli elit/bürokratik üst sınıf, okullu, Osmanlı'dan miras bürokratik tabakanın takımıydı. Fenerbahçe; kentli orta-üst sınıfı temsil eden, tüccar, memur, kentli gençleri kısaca yerel burjuvaziyi temsil ediyordu. Beşiktaş ise alt-orta sınıf anlamında küçük esnaf, küçük üretici, mahalleli diye tanımlayabileceğimiz gündelik yaşamını zar zor yürütebilenlerindi. Evet, biraz kabalaştırdım belki ama mesele bu.

Kısaca, bir zamanlar insanlar bir takımı tutmaz yaşamlarının tarafını tutardı. Takım tutmak bir "şeyleri" savunmaktı. O savunulmanın izdüşümü stadyumlardaydı. Günümüzde de az biraz bu izleri hala görebiliyoruz. Bir kahvehane kapısında, bir caminin soka-

ğa bakan duvarında, bir ağacın gövdesinde ya da elektrik direğine tel ile bağlanmış durumda... El yazısıyla hazırlanmış... "Bu hafta maç var." duyurusuyla mahalleliyi stadyuma çağırır... Altında mahalle takımının renkleri, bazen yamuk bir arma, bazen solmuş bir boya... Amatörce hazırlanmış panolar belki estetik değil, kusurlu, geçici. Ama gerçek. Stadyuma komşuyu, aynı marketi kullananı, aynı bakkala borç takanı çağırır panolar...

Fanatizm ise bu aidiyetin bir yan ürünüydü sanki. Başlığımızdaki ham hali... Yaşamın içinden taşan, bir kahvehanedeki tartışmadan, aynı sokakta büyüyen insanların anılarından, geçmişinden üreyen... Konuşulan kaleciydi, sol açıktı, hocaydı belki ama aslında herkes ait olduğu yaşamın başarısını isterdi, özlerdi. Yapıp edemediklerini takımlarının yapmasını isterdi. Başka çareleri yoktu. Dayatılan yaşamı unutmak, biraz da kabullenmek zorundaydılar. Her türlü sertliği meşru görmek de buna dahildi.

1967'de Kayseri ile Sivas arasında oynanan maç bu sertliğin en çıplak hâlidir. İnsanlar orada bir armayı savunmadı. Bir şehri, bir kimliği, bir "biz" duygusunu savundu. Bedeli de ağır oldu. 43 ölü. Aslında olan; iki komşu kentin takımı arasındaki bir futbol maçıydı. İki kent arasında hiçbir sınıfsal fark yoktu. Benzer ekonomik ölçekler, benzer taraftar profilleri vardı iki kent arasında.

Dünyada sınıfsal farklara dayanmayan ama bir sınıfın öfkesi diyebileceğimiz birçok taraftar kavgasını sayabiliriz. 1985 Heysel Faciası; Liverpool-Juventus maçı. 39 ölü, 1989 Hillsborough Faciası; Liverpool FC – Nottingham Forest maçı. 97 ölü.

Fanatizmin bu sertliğinin yanında taraftarların gözlerinin kör edecek derecede bağlı olması doğal olarak kapitalistlerin iştahını

kabarttı. Neydi bu iştah açıcı şurup? İnsanın, kendini ait hissettiği şeyi sorgulamadan savunması, bunu defalarca yapması ve sonunda bunu tüketmesiydi. Bu yüzden kapitalizm fanatizmi bastırma yerine onu bir çeşit rafine etmeye çalıştı. Onun yerel, kontrolsüz ve zaman zaman yıkıcı yönünü aldı; güvenli, yaygın ve kontrol edilebilir hale getirdi. Nasıl mı? Futboldan sürdürüldüm.

Önce formalara reklamları verdiler. Bunun için yasalar değiştirildi. Daha sonra takım adlarının önüne, arkasına markalar eklendi. Bir takıma bakarken çoğu zaman bir kenti değil, bir markayı görür olduk. Hesap.com Antalyaspor, Corendon Alanyaspor, Vava-Cars Fatih Karagümrük, Mondri Home Kayserispor, vb.

Formula 1 araba yarışları ise hem izleyici açısından hem de toplam ciro açısından dünyada en çok izlenen spor karşılaşmalarından biridir. Takımlar ise doğrudan markadır. Ferrari, Mercedes Benz, Toyota, vb. Kimi yerlerde bu markaların taraftar bağlılıkları bir futbol takım taraftarlığının çok üzerindedir. Örneğin Ferrari taraftarları kendilerine Tifosiler derler. Tifosiler, spor dünyasındaki en ateşli ve ikonik (sembolleşmiş) taraftar gruplarından biri, "tutkunun" kemikleşmiş hali olarak bilinir. Öte yandan Mercedes taraftarları da

teknikğin üstünlüğünü savunmakta ve her zaman bu vasıflarıyla markalarından zaferler beklemektedirler.

Takımların markalaşması hemen hemen bütün spor dallarında görülebilmektedir. Artık takımın adı, tek başına bir kimlik değildir. Yanına eklenen marka ile birlikte anlam kazanmaktadır. Sonuçta aynı yoğunlukta bir bağlılık artık bir mahalleye, kente veya sınıfa değil bir markaya yönelmiş oldu. Bu salt bir sponsorluk değildir. Fanatizm dilinin yeniden yazılmasıdır bir yerde. Ve belki de en temel soruyu burada taraftar kendine sormalıdır. Bir takımı mı tutuyor yoksa ona ait olduğunu hissettiren bir markayı mı?

Kapitalizm fanatizmi kullanılabilir hale getirir. Çünkü fanatikler sorgulamaz, alternatiflere kapalıdır, kendini sürekli yeniden üretir ve en önemlisi, başkalarını da içine çeker.

Kapitalizm belirli bir inancı da desteklemez. Önemli olan içeriğin doğruluğu değil, bağlılığın gücüdür, şiddetidir. Bu nedenle birbirine tamamen zıt fanatizmler aynı anda var olabilir ve aynı ekonomik sistem içinde beslenip genişleyebilir. Çünkü her fanatizm, eninde sonunda aynı şeyi üretir: Süreklilik, bağlılık, yeniden üretim. Yani fanatizm kapitalizmin en işlevsel argümanıdır (kanıtıdır).

Bir soru sormanın zamanı geldi. Acaba bir şeye tutkuyla bağlandığımızda, gerçekten ona mı inanıyoruz yoksa o bağlılık biçiminin bize neden bu kadar çekici hale getirildiğini mi göremiyoruz? Biliyoruz ki fanatizm artık

sokakta değil, ekranlarda, raflarda, konuştuğumuz dilde. Kimse fanatik olduğunu bilemeden bir "şeylere" koşulsuz bağlıyor. Coca Cola içenler Pepsi içemez. Lacoste giyenlere LCW giydirilemez. Adidas giyen biri için Nike ayakkabı bile değildir. Apple kullananlar Samsung'a kolay kolay geçmez. Starbucks'tan kahve içen, geleneksel kahvesini unuttur adeta. IKEA alan başka mobilyayı "çok karmaşık" hissedebilir. Dyson kullanan için o süpürge'nin teknolojideki son halidir. Netflix izleyen, başka platformlara isteksiz yaklaşır. OMO kullanan için ALO para tuzağıdır.

Aslında bakarsak bunların hepsi aynı yere bağlıdır: İnsanlar ürün değiştiremiyor. Çünkü değiştirirlerse ürün üzerinden insanın kendine anlattığı öyküyü de değiştirmek zorunda kalacaklardır. Öykülere gerçekmişçesine inanıyorlar. Ama görünmeyen acı gerçek; Bu öyküyü anlatan ve sevdiren "dostumuz" kapitalizmdir.

Yani; Apple kullanan biri için Samsung sadece başka bir telefon değil, başka bir dünyadır. Adidas giyen için Nike bir seçenek değil, bir mesafedir. Starbucks bardağını eline alan biri, aslında kahve değil, bir alışkanlığını taşımaktadır.

Yani değiştirmek ürünle sınırlı değildir. Değişecek olan insanın kendisiyle kurduğu ilişkisidir.

Fanatizmin başladığı ve sürdürdüğü yer işte burasıdır. Fanatizmin en tehlikeli yanını gösterdiği ama kişiye psikolojik rahatlık sağladığı yer de burasıdır. Donma öncesi gelen uyku gibi... Sessizce, sıradan ve zararsızca görünen... Ve o yer, artık bir mahalle değildir.

Şimdi bir "takımı" tutmak, neye para harcadığımızı söylemenin doğrudan yoludur artık. Tarafımızı bağırarak değil satın alarak belli ediyoruz. Tüketimimize bağlıyor, onu canhıraş savunuyoruz.

TÜRK ROMANINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ- Berna Moran

Nejdet DOĞAN

Berna Moran'ın *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* başlıklı üç ciltlik eseri; Türk edebiyatında, inceleme alanında bir referans kaynağı olarak kabul edilmektedir. *Moran*, bu çalışmasında yer alan üç kitapta Tanzimat'tan günümüze kadar Türk romanını ele alarak edebi eserleri hem yapısal hem de içerik yönüyle irdelemiştir.

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış üçlemesinden oluşan başucu kaynak incelemesinin ilk cildinde *Ahmet Mithat*'tan *Ahmet Hamdi Tanpınar*'a kadar olan ve *Berna Moran*'ın deyişiyle kendi amacı açısından yeterli gördüğü sekiz yazarın seçme romanlarının incelemesi yer alıyor.

Doğu-Batı sorunsalı çerçevesinde, tarihî gelişimi içinde Türk romanının incelenmesi. Sekiz romancı, *Ahmet Mithat*, *Recaizade*

Ekrem, *Halit Ziya Uşaklıgil*, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, *Halide Edip Adivar*, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, *Peyami Safa* ve *Ahmet Hamdi Tanpınar* ele alınıyor. Bu yazarlar ve eserleri dışında *Berna Moran*, *Türk Romanına Eleştirel Bakış 1*'de Türk romanı üzerinde "Türk Romanı ve Batılılaşma Sorunu" gibi roman üzerinde çeşitli makalelerini de eserinde yayımlamıştır.

Moran'ın Türk romanının gelişim sürecine ışık tuttuğu ve belli başlı özelliklerini irdelediği kitapta eserler ve yazarlarla ilgili çok ilginç ayrıntılar göze çarpıyor. Yazarların hangi tutumlarla romanın konusunu ve örgüsünü oluşturduğunu, dönemin sosyal ve politik olaylarının onları ne derece etkilediğini de aşama aşama görmek mümkün. Bu eserde incelenen romanları okumuş olsanız dahi,

değişik bir bakış açısıyla tekrar okumak için sabırsızlanacaksınız. Ayrıca, roman teknikleriyle ilgili de bulunmaz bir kaynak. Aşağıdaki alıntı, bu konudaki örneklerden sadece biri...

"Yazarın romanda kendi varlığını duyurması için, kişileri yargılaması, kendi görüşlerini bildirmesi ya da dönüp okura seslenmesi şart değildir. Romancı bundan sakınsa da yine birçok şekillerde kendini belli eder eserinde. Bunlardan birisi her şeyi görmek ve bilmek yeteneğine sahip oluşudur. Çünkü yazar, tüm kişilerin kafasının içini okumak, duygularını şaşmaz bir kesinlikle bilmek, en gizli istekle-

rinden haberli olmak gibi yaşamda kimseye nasip olmayan Tanrısal bir bilgiyle donatılmıştır. Hemen hemen hangi romanı açarsak açalım, ne bizim ne de romandaki kişilerin bi-

lemeyeceği şeyleri yazarın büyük bir güvenle anlattığını görürüz. (...)"

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış üçleme-
sinin ikinci cildinde *Sabahattin Ali*'nin *Kuyucaklı Yusuf* romanından başlayarak *Yusuf Atılgan*'ın *Aylak Adam* ve *Anayurt Otel*'ne uzanan yedi yazarın eserleri incelenmektedir.

Düzen eleştirisi sorunsalının merkeze oturtulduğunun tespit edildiği bu incelemede *Sabahattin Ali*, *Orhan Kemal*, *Yaşar Kemal*, *Kemal Tahir*, *Fakir Baykurt*, *Oğuz Atay*, *Yusuf Atılgan*'ın yazma eylemi ve eserleri incelenmektedir.

İncelemesinin 2. cildinde 1950-1975 döneminin on beş eserini ele alan *Moran*, bu dönemde düzen eleştirisi sorunsalının merkeze oturduğunu tespit ediyor. Bu etkenin geleneksel halk edebiyatına dönüşle ilişkisi ve Anadolu romanının özelliklerinin bu süreç içinde belirlenişi üzerinde duruyor. Eserde ayrıca 1950-1975 yılları arasında Türk romanının dönem özellikleri, Anadolu romanının ortaya çıkmasına sebep olan toplumsal, siyasi ve yazınsal koşullara da yer verilmiş, köylü-şehirli çatışması, sınıf kavgası vs gibi temalar da ele alınmıştır.

Eserde işlenen yazarlar ve bölüm başlıkları şu şekildedir:

"Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf", "Bereketli Topraklar Üzerinde Köylü Şehirli Çatışması", "Eskici ve Oğulları", "İnce Memed ve Eşkiya Öykülerinin Yapısı", "Dağın Öte Yüzü Üçlüsü", "Yaşar Kemal'de Yozlaşma Mitosu", "Kemal Tahir'in Roman Anlayışı", "Kurt Kanunu'nun Polisiye Kurgusu ve Suçlusu", "Devlet Ana'nın Kalıpları", "Tırpan'da Cinsel Tecavüz ve Sınıf Kavgası", "Tutunanlardan Tutunamayanlara Bir Yolculuk", "Aylak Adam'dan Anayurt Otel'ine", "Sonuç: İkinci Dönem Romanının Özellikleri".

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3

Berna Moran'ın *Türk Romanına Eleştirel Bakış 3* adlı eseri 1994 yılında yayımlanmıştır. Eser *Berna Moran*'ın 1993'te hayatını kaybet-

mesinden sonra yayımlanmıştır ve yazarın son eseridir.

Eserde *Sevgi Soysal*, *Adalet Ağaoğlu*, *Latife Tekin*, *Orhan Pamuk*, *Pınar Kür*, *Bilge Karasu* romanlarını işlenmiştir. Eserde hem romanlar hem de 12 Mart ve 12 Eylül dönemi romanları toplumsal sorunlar çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca 1980 sonrasında ele alınan postmodernist tavırlar, yenilikçi bakışlar da romanlarla birlikte eserde incelenmiştir.

Berna Moran Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3 eserinin önsözünde çalışması hakkında şöyle demiştir:

"Bu üçüncü ve son ciltte ilk önce 12 Mart döneminde yazılmış romanları, daha sonra 1980'li yılların farklı bir akım oluşturan yenilikçi (avant garde) yapıtlarını incelemeye çalışacağım. (...) 12 Eylül darbesinin romanımıza etkisi ise tam ters yönde olmuştur diyebilirim. Yalnız Türkiye'de değil tüm dünyada solun içine düştüğü çıkmaz, yazarlarımızı çok karmaşıklaşan toplumsal ve ekonomik sorunlar karşısında alternatifsiz bırakmış ve bu sorunları işlemeye elverişli klasik gerçekçi yöntemden uzaklaştırmıştır. Tabii hepsini değil ama önemlilerinden çoğunu. Latife Tekin, Orhan Pamuk, Nazlı Eray, Pınar Kür, Bilge Karasu akla ilk gelen isimlerden. 1980 sonrası Türk romanında tanık olduğumuz köktenci değişikliği, yani gerçekçiliğin terk edilip postmodernist çizgide yeni bir anlatı türünün doğuşunu incelerken adını andığım yazarlardan örnekler seçtim. Gerçekçilikten kaçış daha yaygındır aslında."

Eserde işlenen yazarlar ve bölüm başlıkları şu şekildedir:

"12 Mart Romanı'nın Amacı ve Yapısı", "Şafak", "Bir Dügün Gecesi", "12 Eylül ve Yenilikçi Roman", "Türk Romanında Fantastiğin Serüveni", "On Yıl Sonra Sevgili Arsız Ölüm Üzerine Bir Değerlendirme", "Üstkurmaca Olarak Kara Kitap", "Bir Cinayet Romanı ve Postmodern Polisiye", "Bilge Karasu'nun Kılavuz'u".

ELVEDA GÜLSARI Hatayı Kabul Edebilmek

Gülay YEŞİLİPEK

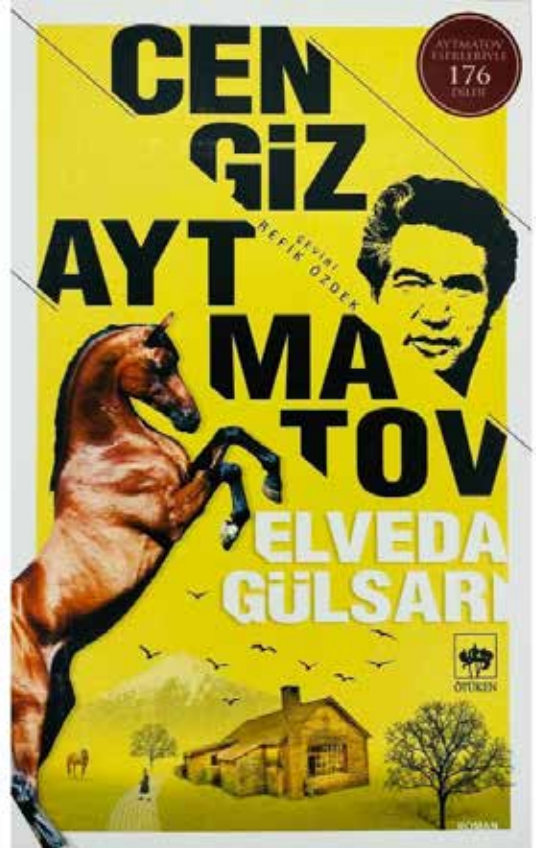
Yakın zamanda okuduğum Yazar *Cengiz Aytmatov*'un, "Elveda Gülsarı" romanı beni birçok yönden çok etkiledi. *Cengiz Aytmatov*, genelde sıradan insanların yaşamını onların iç dünyalarındaki çelişkileriyle, zenginlikleriyle, insan yönlerini öne çıkararak anlatır okuruna. *Elveda Gülsarı* romanında da, yazar bize, yaşlı Tanabay'ın şimdi yaşlı bir at olan çok sevdiği Gülsarı'yla dağdaki evine dönüş yolunda dura kalka yol alırken, ikisinin uzun yıllara yayılan dostluğunu anlatır.

Bu eve dönüş yolunda Tanabay, adım atmakta zorlanan yaşlı Gülsarı'yı sık sık dinlendirir. Terlemiş, ayakları titreyen sevgili atının üstüne kendi gocuğunu örter. Tanabay elinde büyümüş bu cins yorganın¹ düşünleşmiş haline üzülür, yüreği sızlar. Onun genç bir sarı tay iken yeşil kırlarda dur durak bilmeden koşmasını, yetişkin bir at olunca birlikte katılıp kazandıkları yarışları hatırlar. Sonraları Gülsarı kıymetini bilmeyenlerin eline geçmişti...

Tanabay, kolhoza² ait yıllık at korasından³ sorumlu ve işini düzgün yapan bir at çobanıdır. Gülsarı küçük bir tayken, onu özenle yetiştirip eğitmiştir. Güçlü bir at olarak yöresel yarışlara katılıp kazandığında ünü çevreye yayılan Gülsarı'yı kolhoz başkanı almak ister. Tanabay istemeye istemeye Gülsarı'yı vermek zorunda kalır. Sonraki yıllarda Tanabay kimi zaman uzaktan kimi zaman yakından hep Gülsarı'yı gözler. Uzun yıllar sonra artık yaşlanmış Gülsarı'yı ona geri verirler.

Bütün bu anılarla birlikte Tanabay kendi gençliğini, inançlı bir komünist olarak kolhoz için gelecek güzel, rahat günler için dur durak bilmeden çalıştığı günleri... İnanıldığı değerler için nasıl kavga ettiğini, kimleri ezip geçtiğini, zaman zaman yaşadığı pişmanlıkları, zor günlerdeki öfkesini, sözünü sakınmadan yöneticileri sert dille eleştirdiği anları anımsar. O günler gözlerinin önünden bir bir geçer.

Altı yıl savaştıktan sonra geri döndüğünde, kolhoz başkanı olan çocukluk arkadaşı Çora'nın ısrarıyla yıllık çobanı olmuş dağlarda yaşamaya başlamıştı karısıyla. Yıllar önce kolhozu ilk kurdukları sırada Çora'yla çok yakın çalışmışlardı. Zenginlerin, kulakların (toprak sahipleri) mal ve mülklerini bu kolhoza katmaya birlikte karar vermişlerdi. Mallarına el koyacakların listesini birlikte hazırlamışlardı. O günlerde Tanabay çok heyecanlı, keskindi. Gazetelerden öğrendiği cümlelerle komünizm idealine karşı çıkanları acımasızca suçlardı. Tanabay, arkadaşı Çora'yı da herke-

se karşı iyi davrandığı, hoşgörölü olduğu için eleştirirdi.

Yıllar geçse de beklenen o güzel rahat günler gelmek bilmiyordu. Kimi kurak giden yıllar da bile kolhoz devlete vereceği payı ak-satmazdı. Böyle durumlarda kolhozun köylüleri kışı yarı aç, yarı tok geçirirdi. Tanabay sık sık "İşler niye kötüye gidiyor? Ne zaman düzelecek? Güzel günler ne zaman gelecek? Halk daha ne kadar sıkıntı çekecek?" diye Kolhoz yöneticilerini sıkıştırırdı. Tanabay'ın da kalbi sıkıştırdı böyle zamanlarda. Kimi kişilerin ona uzaktan dış bilemediğini biliyordu. Bu kişilerin içlerinden "Yaa gördünüz mü, işleri ne hale getirdiniz" diye güldüklerinden emindi. Bu kişiler kolhoz için mallarına el koydukları eski toprak sahipleri, kulaklardı. İçlerinden biri de ağabeyi Kulıbay'dı.

Orta halli bir çiftçi olduğu halde Kulıbay'ı zengin kulaklarla bir tutmuş, listeye eklemiştir Tanabay. Kulıbay'ın bir tarla, iki at, birkaç koyundan oluşan mal varlığını kolhoza katmışlardı. Yedi yıl sonra Sibiryaya sürgününden dönen Kulıbay ve çocukları Tanabay'ı hiçbir zaman affetmediler. Tanabay, bütün bunları kolhozun iyiliği için yaptığını savunuyor, kendini haklı buluyordu. Sonraları, bu konuda uzun uzun düşündükten sonra kendine ve kolhoza boş yere düşman kazandırdığını düşünmeye başlamıştı.

Yıllar içinde umutları sönmeye başladı Tanabay'ın. Kolhoz artık onu kuran çiftçilerce değil dışarıdan gelenlerce yönetiliyordu. Bürosundan dışarı çıkmayan, köylüyü dinlemeyen yöneticilerdi onlar. Tanabay da artık halkın arasına fazla karışmak istemiyordu: "Sen parti üyesisin, kolhozu kuranlardan birisin. O zaman gelecek güzel günlerden söz ederdin. Ne oldu? Neden bu durumdayız?" diye sorulduğunda ne yanıt vereceğini bilmiyordu.

Sonra Tanabay'ın yaşamını alt üst eden o öneri arkadaşı Çora'dan geldi. Yıllar önce de Çora ondan yıllık çobanlığını üstlenmesini istemiştir. Şimdi de yine Tanabay'dan yardım istiyordu. Bu kez de koyun sürüleri için dağlarda çobanlık yapmasını istemiştir Tana-

bay'dan. Koyunculukta işler kötü gitmiş, istenen verim alınamamıştı. Sürülerin durumu kötüydü. Ancak Tanabay gibi iyi bir çoban üstesinden gelirdi. Tanabay düşünmek için zaman istese de sonunda her zaman olduğu gibi Çora'nın dediği oldu. Tanabay istemeye istemeye katıldığı parti toplantısında kendinden istenen büyük sözler de vermişti. Her yüz koyundan yüz on kuzu ve koyun başına üç kilo yün almaya söz vermişti. Sonradan çok pişman olacaktı Tanabay, hiç koyun çobanlığı yapmadığı halde böyle büyük sözler verdiği için.

Tanabay'a beş yüz baş koyunluk bir sürü vermişlerdi. O yıl kış erken bastırmış ve Tanabay'ın unutamayacağı bir kış olmuştu. Kolhozdan beklediği ot, yem desteğini alamamıştı. Özellikle kuzulama zamanının yaklaştığı günlerde istediği desteği bulamamak canını çok sıkmişti. Kuzulama zamanı yaklaşıırken sürüyü dağdaki kapalı koraya götürmesi söylenmişti. Kapalı koraya ulaştıklarında gözlerine inanamaz Tanabay. Uzun zamandır bakım görmediği belli olan kapalı koranın çatısı çökmüş; kapısı, penceresi çürümüş; duvarları delik deşikti. İçeride ne ot ne de hayvan yemi vardı. Tanabay'ın tek umudu olan baharın gelmesi de gecikmişti. Bir gün kar fırtınası oluyor, birkaç gün ılık hava sonrası yine kar yağıyordu. Hele o ilk kuzuların doğmaya başladığı gün dışarıda kar fırtınası, çökmüş çatıdan içeri giren kar yağmur... Birbiri ardına doğuran koyunlar. Açlıktan bir deri bir kemik kalmış koyunlar verecek sütleri olmadığı için kendi kuzularını ayaklarıyla tepiyorlardı. Soğuktan ve açlıktan ölen kuzular, koyunlar... Tanabay günlerce uyumadan, bir lokma ekmek yemeden kuzuları kurtarmaya çalışır. Kimi koyunlar ikiz, üçüz kuzuluyordu ama ne çare ki kuzuların bir kısmı doğdukları gün çamurun içinde ölüyorlardı. Tanabay öfkeden, yorgunluktan neredeyse aklını yitirir. Kendiyle kavgaya başlamıştı:

"Bunun suçlusu kim? Kim? Söyleyin suçlu kim? Suç sende elbet, senin gibi konuşanlarda: Ooo, biz her şeyi biliyoruz, işler yolunda!

Çok ilerleyeceğiz, ileride onlara yetişecek, onları geride bırakacağız! Söz veriyoruz! Yaa, güzel sözler söylüyor, bülbül gibi şakıyordu. Hadi bakalım, şimdi git de ölüp kalan kuzularını koradan çıkar, dışarı at! (...) Hadi bakalım, kimmişsin sen, göster kendini!..."

O günlerde Çora ve kolhoz müfettişi koraya geldiklerinde, Tanabay öfkesini kusalara. Çora çaresizce susar ama müfettiş ölmüş koyun, kuzu yığınının bakarak hesap sorar, bağırıp çağırmaya başlar. Tanabay'ı kolhoz malına zarar veren bir halk düşmanı olmakla suçlar. Tanabay gözü dönmüş bir halde, onlara hakaretler ederek tırmıkla saldırır. Çora ve müfettiş kaçarak kurtulurlar. Bu olaydan sonra toplanan parti ilçe komitesinde Tanabay'ın yaptığının partiyi aşağılamak olduğu belirtilerek onu parti üyeliğinden atarlar. Tanabay suçsuz olduğunu söyler ama kendini savunmaz. Onu yalnızca genç bir partili, babası da çoban olan Kerimbekov savunur ama onu dinlemez parti büyükleri.

Bir gün sonra Tanabay'a haberci gelir Çora çok hastadır ve onu görmek istemiştir. Tanabay; toplantıda başını öne eğip hiç konuşmayan, sonra atla arkasından koşturan Çora'yla artık konuşacak bir şeyi olmadığını söyler. Karısının gün boyu yalvarmalarına aldırmaz. Sonunda karısı onu zorla ata bindirip gönderir. Tanabay, Çora'nın evine geldiğinde artık Çora yaşamıyordur. Tanabay artık kendini tutamaz: "Bağışla beni Çora" diyerek sarsıla sarsıla ağlar.

Partiden çıkarıldıktan yedi yıl sonra... Tanabay o sırada kolhoz mallarının bekçiliğini yaptığı günlerde, ona dostça yaklaşan, hatırını soran güler yüzlü genç adamı tanır. Kerimbekov'dur bu genç adam. Kerimbekov şimdi parti ilçe merkezi birinci sekreteri olmuştur. Kolhozda yaptıkları yenilikleri anlatır. Tanabay da epeydir kolhozdaki son yenilikleri görmüş, sevinmişti. Kerimbekov onu yeniden partiye katılmaya davet etmeye gelmiştir. Tanabay: "Artık yaşlı bir adam olarak partiye ne yararım olur" der genç adama ve biraz düşünmek için zaman ister. Yıllar son-

ra da olsa, Kolhoz için harcadığı emeklerin takdir edildiğini bilmek Tanabay'ı çok mutlu eder.

Cengiz Aytmatov'un romanlarında ele aldığı temel konu (izlek): İnsanın insanlaşma sürecinde, geçtiği aşamaları, kimi zor zamanlarda yaşadığı pişmanlıkları, kendisiyle hesaplaşması sonrasında yaşamın anlamını nasıl bulduğunu göstermektedir.

Yazar, Tanabay ve Gülsarı'nın yaşamlarının iniş çıkışlarını bir paralellik içinde anlatırken aynı zamanda kolhozdaki değişimi de göstermiştir. Bu değişimin Tanabay gibi devrime inanmış insanlar üzerindeki etkisini de gösterir.

"Gülsarı Gülsarı iken, Tanabay da Tanabay idi" diye yazar *Cengiz Aytmatov*, ikisinin öyküsünü anlatmaya başlarken. Yazar, Tanabay'ın komünizme inanmışlığının fanatiklik derecesindeki keskinliğini okura gösterirken aynı zamanda o dönem yaşanan sıkıntıların temel nedenini kolhoz yönetiminin sıkıntılara çözüm üretememesine bağlamıştır. Romanda "bir komünist sistem eleştirisi var" diye düşünenler olabilir fakat kendisi de bir komünist olan *Cengiz Aytmatov*, Sovyet sisteminden daha çok bu sistem içindeki belli bir dönemin eleştirisini yapmıştır *Elveda Gülsarı* romanında.

Tanabay ölmeye yatmış sevgili atının başında geçirdiği üç dört saat boyunca geçmişi düşünmüş, kendiyi hesaplaşmasını yapmıştı. Şafak sökerken Gülsarı'nın açık kalmış gözlerini kapatır. "Elveda Güldarı" der. Yola çıkar. Bir karar almıştır. Partisine geri dönecektir. Ömrünün geri kalan yıllarında ülkedaşlarının arasında olmak ister.

Cengiz Aytmatov, sıradan tekil insanları iyisiyle kötüsüyle anlatırken tümel insanı da gösterir. Yazar olarak başarısı sanırım, anlatmak istediklerini, okurun gözünde ayrıntılarıyla canlandırarak bir biçimde yazmasıdır. Yani canlandırarak göstermesidir. Yazarın dil işçiliğinde çok başarılı olduğunu düşünüyorum. Şu birkaç örnek cümle, yazarın üstün yazma becerisini ortaya koyuyor:

Yaşlı Tanabay yol boyunca yüzlerce kez geçtiği bu yolda gençlik günlerini, Gülsarı'yı yetiştirdiği günleri düşünürken birden atın yürümekte zorlandığını fark eder. Adım atmakta zorlanan yaşlı ve yorgun Gülsarı'nın hem terlediğini hem de tir tir titrediğini görünce ata yaklaşır:

"Tanabay atın gözlerinin içine bakınca üzüntüden yüzü sapsarı oldu. Hayvanın, yarı yumuk gözleri yuvalarına gömülmüş, ferî sönmüş ve bomboştur. İssiz kalmış bir evin pencereleri gibi olan o gözlerde Tanabay, hiçbir canlılık, bir hayat izi göremedi." (s. 13)

Yazar, Tanabay'ın koyun çobanı olarak doğanın acımasızlığı karşısındaki çaresizliğini yine çarpıcı betimlemelerle okurun gözünde canlandırarak gösterir:

"Çobanların kara günleriydi bunlar. Tanabay başına gelenler için kargışlar yağdırıyor, herkese lanet okuyordu. Bir damla uyku uyuyamıyor, ağzına bir lokma yiyecek alacak vakit bulamıyordu. Üstü başı sırlısklam ve çamur içinde, kabir gibi soğuk korada donan kuzuların arasında çabalayıp duruyordu. Ölüm kolayca giriyordu koraya: yıkık çatıdan, kırık pencereden, kapılardan, istediği yerden... Girince de zayıf koyunları ve yeni doğmuş kuzuları kırıp geçiriyordu. Zavallı çoban, donup kalan ölü hayvanları sürüyerek çıkarıyor, dışarıda bir yere yığıyor, yığıyordu..." (s. 145)

Bu güzel romanı güzel ve temiz bir Türkçeyle çevirip bizim okumamıza olanak sağlayan Refik Özdek'e de teşekkür ediyorum.

Dipnotlar

- 1- Yorga: Güzel yürüyüşlü, hızlı ve sarsıntısız yürüyen at.
- 2- Kolhoz: Kollektif çiftlik. Sovyetler Birliği'nde köylülerin topraklarını, üretim araçlarını birleştirerek ortaklaşa çalıştıkları kolektif tarım işletmesi.
- 3- Kora: Hem ağıl, hem ahır hem de tavla anlamına gelen hayvan barınağı.

*Cengiz Aytmatov, *Elveda Gülsarı*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2025.

MISIR

Şükran CEYHAN
Fotografılar: Ümit Alper TÜMEN

11-21 Aralık 2025 tarihlerinde kadim uygarlıkların ülkesi Mısır'daydık. Luksor ve Kahire'nin belli başlı yerlerine yaptığımız on günlük gezimiz ve Mısır ile ilgili yazacaklarım Mısır'ın turistik yerleri hakkında olmayacak. Benim yazmak istediğim daha çok yol, yolculuk ve gittiğimiz ülkenin bizde bıraktığı izler konusundadır.

Başka bir ülkede olmanın güzel yanlarından biri, bir güne birçok deneyim sığdırmak... Belki bunun kısa bir süreliğine olduğunu düşündüğünüzden o an için çok daha farklı deneyimlere konsantre olmak istiyorsunuz. Kısıtlı zamanı daha fazla değerlendirmek, meraklarınızın peşine düşmek, daha çok yer görmek, gözlemlemek ve öğrenmek istiyorsunuz. Bu adeta zamanı yavaşlatmak gibi oluyor ya da anın daha çok farkına varmak. Belki de o nedenle zamanın yavaş aktığı gibi bir his oluşuyor. Turlarla yapılan steril tatillerin yerine, kendi başınıza gittiğiniz tatiller daha farklı kapılar açıyor. Gittiğiniz ülkenin arka sokaklarına dalmak, yerel halkın yaşantısına karışmak, gözlemek, deneyimlemek, daha çok anlam katıyor yolculuğunuza. Fakat bunu yaparken bir sürü duygu yoğunluğunu da yaşıyorsunuz. Yoksulluğa, çaresizliğe, ilkelliğe, cahilliğe de şahit oluyorsunuz bu ara sokaklarda. Bazen de kendiliğinden gelişen bir akışa kapılıp, nehrin karşı kıyısına giden bir feribota atlayıp, karşı yakaya geçerek, ücra bir sokakta bir göletin kenarındaki gizli bir bahçeyi keşfedebiliyorsunuz

buz gibi bir bira eşliğinde. Bu arada öyle her yerde bira ya da alkol bulmak çok mümkün değil Mısır'da. Ya kaldığınız otellerde içebiliyorsunuz ya da arka sokaklarda gizlenmiş sayısı yok denecek kadar az alkol satan küçük dükkanlardan satın alıyor ama otel odanızda içebiliyorsunuz.

Yolculuğumuzun başına dönecek olursak, Mısır'a ilk ulaştığımız yer olan Luksor Havaalanı'nda bizi karşılayan ilk olay çok kötü olmasa da beklentimizi yüksek tutmamayı gösterdi. Havaalanında Mısır Bankası denen bir veznenin önünde vize almak için sırada beklerken, takım elbiseli kravatlı adeta iyi hal kostümü giymiş(!) bir adam vize sırasındaki bizlere yaklaşır, VIP hizmet verdiğini söyleyerek, istersek beklemeden bize 45\$'a vize verebileceğini söyledi. Hepimiz şaşkın şaşkın baktık. Mısır'a giriş vizesi 25\$ ama vize bile daha kapıda karaborsada satılıyor. Bu olay girişten başlayarak bu ülkede bizleri nelerin beklediği konusunda oldukça meraklandırdı(!)

Ertesi gün Luksor'da bir yeri keşfetmenin en güzel yolu yürüyerek dolaşmak diyerek çıktık otele. Ama adım başı yanımızda biten, faytoncular ve taksicilerden tadını çıkarmak ne mümkün. Biktirdılar, ana

caddeden ara sokaklara dalarak kurtulduk. Fotoğraf çekmek, etrafa bakınmak ve yerel sim kart almak için dolaşmaya başladık. Günlerden cuma olduğunu dükkanların önlerine serilen hasır kilimlerden anladık. Herkes kendi dükkanının önünde namaz kılabiliyor. Bu arada dinin oldukça gündelik hayatın bir parçası olduğunun çok kısa bir sürede farkına vardık. Dükkanlardan dışarı taşan Kur'an sesleri. Cami mikrofonlarından yayılan duaların her yerden duyulması gibi ya da daha sonra Gize'de kaldığımız otelin kahvaltılık salonunda sabah sabah okunan Kur'an gibi. O gün

dükkanların cumadan sonra açılmasını beklerken, fotoğraf çekerek dolaşmaya başladık. Fotoğrafını çektiğimiz herkes, eliyle para verişareti yapıyordu. Şehrin arka sokaklarında dolaşırken, bazen Hindistan'ın sokaklarında dolaşıyormuşuz hissine kapıldık. Ya da Türkiye'de herhangi bir varoş da aynı duyguyu uyandırır. Geri bırakılmış tüm ülkelerin yazgıları birbirine benziyor. Acımadan çok isyan ediyorsunuz bu adaletsiz paylaşım, bu insanlara düşen yaşama şekline. Dünyada herkese yetecek kadar kaynak varken birilerinin açgözlülüğü yüzünden milyonlarca insan sefaleti neden yazgı sanıyor?

İlk gün para vererek dolaştık, üzüldüklerimize, sokaklarda bir şeyler satan yoksul çocuklara, yaşlı insanlara... Ama bir süre sonra

bunun sonu olmadığını ve bizim de orada kısıtlı bir bütçeyle dolaştığımızı düşünerek, frene basmaya karar verdik. Fakat nereye gidersek gidelim para isteyenlerden yakamızı kurtarmamız pek mümkün olmadı. Bir başka gözlemlediğimiz ve rahatsız eden konu Luksor'un arka caddelerinde kadınların çalışma hayatında mümkün olduğunca az olmasıydı. Sokaklarda gördüğümüz kadınların saçları kapalı, bazıları ise peçeli bir şekilde dolaşıyorlardı. Bizi ertesi gün Luksor'da Krallar Vadisi'ne götüren taksinin şoförüyle yaptığımız sohbette, erkek egemen kültürün tüm ilkelliğinin bir kez daha farkına vardık. Yeni ev-

lenecek olanlar evlilik kontratı denen bir anlaşma yapıyorlarmış. Bir nevi alışveriş sözleşmesi. Bizdeki bazı yörelerdeki başlık parası gibi. Evleneceği kızla ikisinin mavi mürekkepli sağ el baş parmaklarını objektife göstererek çektiikleri bir fotoğraflarını gösterdi. Bu kontrata parmak bastıklarının fotoğrafıymış. Hemen arkasından tabii bunun ilk karısı olduğunu ve kanunların ona üç tane kadın almasına izin verdiğini söyledi. Tıpkı babası ve abileri gibi. Çok ama çok iç acıtıcı bir şeydi duyduklarım bir kadın olarak. Kadının bir eşya, bir mal gibi alınıp satılması ve kapalı kapılar ardında birçok şeyden yoksun bir hayata zorunlu bırakılması insanı isyan ettiriyor. Bizim medeni kanunlarımız buna izin vermese de bizde de taşrada kabul etmediğimiz bu tür insanlık dışı uygulama yok değil. Bu coğrafyalardaki kadınların yazgıları hep birbirine benziyor. Luksor'un ya da Gize'nin arka sokaklarında dolaşırken kapılarının önünde bir sürü çocukla oturan kadınların erkek gördüklerinde peçelerini kapatarak bakan, bakışlarını üzerimizden hiç çekmeyenlerin, bizi görünce ne düşündüklerini çok bilmek isterdim. Bizlerle İngilizce birkaç cümle konuşmak için koşturan çocuk ordularının ve gülen yüzlerin, selfi çekirmek için yarışanların, sanki ünlüymüşüz gibi fotoğraf çekirmek için sıraya girenlerin...

Bütün tatil boyunca gördüklerimiz, bu kadar derin bir kültürden, uygarlıktan geriye kalan şu anki toplumun, her şeyini kaybetmiş ve elindekinin farkında bile olmamış olduğuydu. Kapitalizm ne verirse ona razı bir dilenci kültürü içinde yaşayıp gidiyorlar.

Tapınakları, müzeleri gezerken, tarihin yıpratamadığı güzellikleri insan elinin yavaş yavaş yok etmekte olduğunu düşündüm. Bu güzelim dünya mirası eserler bil-

gisizlik yüzünden yıpranma konusunda da kendi paylarına düşeni alıyor. O günlerin teknolojisi ile bu kadar mükemmel ve inanılmaz eserler ortaya koyan bu toprakların kadim atalarından geriye, tarihi mirasın büyük bir bölümünü talan etmiş, harabeye çevirmiş, kalanı da sadece sergileyerek buraya gelen turistlere kölelik yapan bir topluluk kalmış. Tabii ki bu ülkenin burjuvaları dışındaki normal halktan bahsediyorum. Sınıf farkı tüm yoksul toplumlarda olduğu gibi derin bir uçurumla burada da ayrılmış. Kahire'nin varoşları ne kadar acınacak haldeyse, merkezi ve lüks semtleri de o kadar zenginlik içinde.

Gize'de piramitlerin olduğu yerde develer ya da faytonlarla turist gezdiren insanların hayvanları nasıl bir sömürüye maruz bıraktıklarını gördük. Biz hayvanlara acırken, onlar hayvanları da sömürü malzemesi yapmaktan hiç kaçınmıyorlardı. Faytonlara binmemiz için ısrarlarına bir de atlara yem parası diye yalvararak, bize vicdan yaptırıyorlardı. Bir kez fırından aldığımız lavaşları atlara yedirdik. Para versek cebine atacak, atı umursamayacak. Bir taraftan da bu faytoncuları görünce aklıma *Yılmaz Güney*'in "Umut" filmi geldi. Ata başka, faytoncuya başka, ailesini başka düşünüp üzülmeden edemedim.

Lüksor, Gize ve Kahire'deki varoşlar hep aynıydı. Sokaklar pis, idrar ve çürümüş çöp kokuyor. Evler çok eski ve çok bakımsız. Sokakta yatanlar hem ürkütücü hem de görüntüleri üzücüydü. Tehlikeli olacağını düşünerek, aceleyle yürüdük oralardan. Aklıma *Tolstoy*'un şu sözü geldi: "*Bütün mutlu aileler birbirine benzer. Her mutsuz ailenin mutsuzluğu da kendine özgüdür.*" Ben bunu şöyle söylemek istiyorum: "*Tüm zengin ülkeler kendilerine özgüdür. Ama fakirlik, sefalet, cahillik birbirine benziyor.*"

Müzeleri gezerken her gezdiğimiz yerde kafası sarıklı galabaya giyen (uzun bol kesimli erkek elbisesi) Mısırlı müze görevlileri karşımıza çıkıyordu. Bu adamların turistleri girmeyecek yerlere girmemeleri konusunda uyaracaklarını düşünürken, aksine yanımıza yaklaşip bizi arka taraflara çağırarak özel yerler göstereceğini, ya da fotoğrafının çekilmesi yasak olan yerlerin bize fotoğrafını çekirtmeyi teklif ediyorlardı. Tabii hiç güvenilir olmadıkları için bir de yaptıkları doğru bir davranış olmadığı için reddettik. Amaçları turistlerden para koparmak. Ama buna nasıl göz yumuluyor anlamadık. Çünkü çok rahat hareket ediyorlar. Ve

bazen size yapışıyorlar, rahat gezmenize neredeyse gölge gibi izin vermiyorlar.

Mısır'da aklımızda en çok kalan sürekli kazıklanıyoruz hissiydi. Çünkü bir şey satmak istedikleri zaman beş kat, on kat fazlasını söylüyor. Sonrada beşte birine ya da onda birine razı oluyorlardı. Bu çok kötü bir duygu. Hiçbir zaman gerçek değerini olmadığını anlayamıyorsunuz.

Bu arada her yere Uber uygulaması ile gitmek ekonomik ve kazıklanmamanın tek yolu. Çünkü taksiler inanılmaz fahiş fiyatlar veriyorlar. Fakat son gece otelden hava alanına gitmek için Uber çağırdığımızda verdi-

ği fiyat 305 Mısır Paundu olmasına rağmen. Uber'in şoförü bizimle pazarlık yapmaya başladı. 1.200 Mısır Poundu'na götürmek için ısrar etti. Zorlu bir mücadeleyle reddettikten sonra en son gelen şoför bizi 305 Mısır Poundu'na götürmeyi kabul etti. Tabii biz de onun iyiliğini karşılıksız bırakmayarak 400 Mısır Poundu ödeyerek sevindirdik...

Kahire'den İstanbul'a dönerken, havaalanında bile tuvalete girdiğinizde peşinizde kapının önünde para bekleyen temizlik işçilerini görmek üzücüydü. Uçağımızın rötar yapması nedeniyle havaalanında 2,5 saat bekledik. Fakat havalandırmanın klimalar yerine doğrudan tavanda açılan pencerelerden yapılması nedeniyle gecenin ayazı, çölün soğuğu olduğu gibi içerideydi.

Belgesellerden izlediğimiz ve kitaplardan okuduğumuz, tarihin bu kadar zengin kültürlerinden birini bu inanılmaz insanlık mirasını yakından görmek büyüleyiciydi. Fakat bugünkü insanlarına bakınca Mısır ve bunun gibi ülkeler insanın içini acıtıyor. Her şeyini emperyalistlerin eline bırakan tüm toplumlar gibi Mısır da sömürünün en yoğun bir biçimde yaşandığı yer olmuş.

Yolculuk yapmak, yolda olmak insanın farklı bir yanını da ortaya çıkarıyor. İnsan konfor alanın dışına çıkınca kendi ile ilgili de

çok şey öğreniyor. Örneğin azla yetinmeyi, çok fazla ince eleyip sık dokumayı bırakmayı, daha pratik olmayı, bulunulan duruma göre çözümler üretmeyi. Bazı alışkanlıkları geçici bir süreliğine terk etmeyi, kendi konforlu dünyanızda yaşarken farkına varmadığınız hayatınızı kolaylaştıran bir sürü şeyinde değerini anlıyorsunuz. Sıcak bir banyonun, temiz bir yatağın ve çamaşırların, derin bir uykunun, iştahla yenen bir yemeğin ve yorulunca oturulup içilen sıcak bir çayın ya da kahvenin tadı çok ama çok farklı oluyor. Sahip olduklarınızın değerini kavırıyorsunuz. Bir de ülkenizin... Ve her şeye rağmen hala Cumhuriyet'in kazanımlarının ne kadar değerli olduğunun... Bir kadın olarak Arap kültüründen ne kadar ileri olduğumuzun. Medeni kanunda kadınlara tanınan hakların ne kadar önemli olduğunun ve bedevi kültüründen çok daha ileride olduğumuzun...

Bu nedenle *Atatürk* ve onunla birlikte ülkemizi medeniyete taşıyan tüm Cumhuriyet devrimlerine tuğla koyanlara bir kez daha sonsuz minnet duyuyorsunuz.

17 Şubat 1926'da kabul edilen Medeni Kanunu'muzun 88. Yılı kutlu olsun!

VEDA

Hüray KILIÇ

Sonbahar kendini belli ediyordu, ağaçlar yapraklarını dökmeye başlamıştı. Doğa sarı rengin bin bir tonuna bürünmüştü. Her dökülen yaprak hüznün demektir benim için. Bir kıyı kasabasından İstanbul'a istemeden gelmek beni eski günlere götürmüştü. Gençlik yıllarımızın heyecanı su gibi akıp giden o güzel İstanbul günleri...

Yıllar sonra aldığım haberle hastanede yanındaydım. Ne de olsa yoldaşım, dostum, sevdiceğimdi. Peşini bırakmadı yaşadıkları. Yaşama tutundu, direndi. Kendi inadına yenilen dengesi, bozulan ruhu onu rahatsız etse de fiziken muhtaç olmama, kendine yetme çabasını hiç bırakmadı. On yıl önce sağ yanından vazgeçmek zorunda kalmıştı. Yeniden konuşmak, okumaya çabalamak ona zor gelmedi. Yaşanmışlıklarıyla hesaplaşmayı hiç istemedi. Hep kaçtı, kendinden kaçtı.

Geçen yıllar bizi ezip geçmişti. Elini tuttuğumda sıcacıktı. Gözleri kapalıydı. Başındaki aletlerin ışıkları yanıp yanıp sönyordu. İnsanın kendi iç sesini susturması zordur. Çaresizliğin acısı çöktü içime. İyileşecek miydi? Doktorların kapıyı açıp girmeleriyle toparlandım. Uyanması için seslendiler.

-Kerim Bey, nasılsınız? Uyanın.

Birkaç tekrardan sonra isteksizce gözlerini açtı.

Genç doktorlar koluna takılan stendi kontrol ediyor, okudukları değerleri dosyasına geçiriyorlardı.

Doktor Hanım ısrarla sordu.

-Kerim amca bugün nasılsın? Kendini nasıl hissediyorsun?

Sözcükleri kullanmakta zorlanarak ağır ağır konuşmaya başladı. Bilinci açıktı.

-Çok kahrımı çektiniz.

Odadaki farklı kişiyi seçmişti. Gözlerini kısarak beni tanımaya çalıştı. Bense, onunla inandığımız değerlerin, hayallerin ve umutların bedelinin ödetildiği insanlardan biriydim işte.

Doktor Sevgi elimize doğmuş yoldaşımızın kızıydı. Uzmanlaşmış, profesör olmayı bekliyordu. Güler yüzlü, annesi gibi sevecendi. Bana dönerek benim de hatırlamamı sordu. Onu böyle başarılı görünce göğsüm kabardı. Yurt dışındaki fizik profesörü kızımı görür gibi oldum. Kerim'le birlikteliğimizin tek kazancıydı kızımız.

-Hiç anlam veremiyorum, bir zamanlar insanların daha güzel bir dünyada yaşaması için uğraşan insanlar neden kendi yaşamlarını ıskalarlar, özen göstermezler, vücutlarını hor kullanırlar, sonunda da bu duruma düşerler?

Doktor kızımız haklıydı. Yanıtlayamadım, sustum, yalnızca gülümseyebildim. "Bizim ruhumuzu parçaladılar" diyemedim.

Gençlik olarak 1980 öncesi inanmanın, örgütlü olmanın ağırlığını yaşamıştık. Kerim için bütün yollar partisine çıkıyordu. Partinin yalnızca tek bir sözü, nefesi emirdi onun için. Okunacak gazeteleri, dinlenecek radyoları tekti. Ona göre mücadele edilecek tek gençlik örgütü de buydu. Eve gelirken ekmeği almayı unutur ama yemeden, içmeden basılmış bildirileri özenle gidecek yerlere ayırırdı. Bu konuda ağız tadıyla tartışamıyorduk bile... Evin, çocuğun sorumluluğu yalnızca benim üzerimdeydi.

O dönem hepimiz elbette bir umut taşıyorduk. Daha iyi bir gelecek umudu...

Hiç unutmuyorum; bir keresinde de parti göreviyle 1978 de K. Maraş'ta kapı kapı dolaştıklarını, "Evinizi basacaklar, terk edin" deyip nasıl yalvardıklarını ama kimseye düşmanlık beslemeyen insanları inandıramadıkların ağlayarak anlatmıştı. Bizi de ağlatmıştı.

Sonrası hepimiz, örgütsüzlüğün, savrulmuşluğun, yalnızlığın acısını yaşadık. Kerim bunu daha ağır yaşadı. Tutundum sandığı dal elinde kaldı. Bedeni de, ruhu da yaralandı. Savruldu... Alkolle ruhunun yaraları kapanır sandı. Bizlere de, kendine de küstü. Telefonlarımı yanıtlamadı. Bir kızımız olduğunu unuttu. Annesinin ölümünden sonra daha da kötüleşti, ablası ona sahip çıktı. İki kardeşiler. Sonra yurt dışında yaşadığını duydum. Durumunun iyi olmadığını gidip getireceğini ablası haber verdi. Bekliyordum. Bu benim için yüzleşme vaktinin de geliş işaretiydi belki.

Sondasını değiştirecek bir hemşireyi gönderceklerini söyleyip doktorlar odadan çıktılar.

Kerim başını yastığından usulca kaldırdı,
-Sabiha sen misin?

Bazı acılar vardır susturur insanı... sözcüklere isterseniz de ulaşamazsınız, zorlanırsınız...

-Evet, benim Kerim.

-Ne zaman geldin?

-Ablan telefon etti. Sabah geldim.

Beni tanıdığına sevinmiştim ama o beni gördüğüne sevinmemiş gibiydi. Sözcükleri bir araya getirmekte zorlandı. Sustuk... Sessizlik zorunlu olduğu yerde kendi egemenliğini kurmuştu yine. Gözlerini kapattı. Konuşmak istemediğini anladım. Her zaman yaptığı gibi...

Az sonra ablası geldi. Sarıldık, Kerim'e çok düşküdü. Annesinin ölümüyle anne olmuştu ona... Kerim'le olan birlikteliğimde benim

haklılığımı onaylardı. Biraz konuştuk, sözlerimizle vedalaştık, tekrar ablasına sarıldım. Yalnız olmadığını duyumsatmak istedim. Sonra da Kerim'e öylece baktım, gözlerimle vedalaştım. Hastaneden ayrıldım.

Acıma bir formül bulmak için yürümeyi seçtim. Yürümek bana her zaman iyi gelir. Çaresizliğinizin acısını, canınızın yandığı anları bazen tekrar tekrar yaşarsınız... Ne kadar yürüdüğümü hatırlamıyorum. Dönüş yoluna geçmişim.

Haber beklerken zamanla ilişkimi kaybettim. İki gün sonra ablası aradı, korkulan son başımıza gelmişti. Ölümün elinden kimse kurtulamazmış ya...

Kerim'in veda edişinden beri yine sözcüklere ulaşamadım. Tarifi yok bende yüreğimin sızısının. Bildiğim inancına, hayallerine, umutlarına sevdalıydı. Umarım doğaya teslim bedeninin acıları dinmiştir.

İnsanın yaşam koşullarının güzelleştirilmesi, iyileştirilmesi gerektiğine inananları ve bunun için uğraşanları unutmasın, incitmesin bu topraklar...

12 Mart faşizminin karanlık günlerinde idamlara karşı düzenlenen imza kampanyasının başını bilindiği üzere Onat Kutlar çekmişti. Ankara'da da Altan Öymen ve Erdal Öz'ün çabaları unutulmaz. Ben de o dönem İnşaat Mühendisleri Odası başkanı olarak kararınca katkı koymaya çalıştım. Toplumda olumlu yankı bulan, adeta baskı günlerinin ölü toprağını silkeleyen bu imza kampanyası bilindiği üzere sonuç vermedi ve 6 Mayıs 1972'de üç fidanımız darağacına gönderildi.

Umut çiçeklerinin sonuçsuz kalsa da açmasını sağlayan bu çabanın öncüsü Onat Kutlar'ın ne kadar etkilendiğini tahmin etmek zor değil.

Bir gün Ataköy'e, çalıştığım şantiyeye geldi. Yazdığı şiiri verdi. Benim de bir kopya çıkartmamı istedi. O günler fotokopi yaygın değil. Elimle kopyasını çıkartıp geri verdim bu şiiri. Daha sonra tekrar temize çektim evde.

Çok sonra şiir kitabının hazırlığını yaparken aradı sevgili Onat. Yazdığı bu şiiri bulamıyordu. Bende kopyasını istedi. Ne kadar arasam boşuna.. Bulamadım nereye koyduğumu. Öyle kaldı bu adsız şiir bir kitap arasında..

Sevgili Onat Kutlar'ın bombalı saldırı sonucu öldürülmesinin üzerinden on beş yıl geçti. Ve ben geçenlerde kuytu köşede bekleyen bir kitabın içinde buldum bu şiiri.

METE AKALIN,

6 Mayıs 2010 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Not: Bombalı saldırıyı İBDA/C adlı İslamcı örgüt üstlense de yıllar sonra PKK'lı Deniz Demir işlediğini itiraf etti ve hüküm giydi.

Onat Kutlar'ın Üç Fidan için yazdığı şiir

I.

Ateş sardı kör yılanın gözünü
İspinoz kuşu da ötmez oldu
Kurudu evinizin önündeki asma
Ananızın kurduğu salçalar
Soğuyor kızgın güneşte ve örtüyor
Gözyaşlarının dinmeyen buzları
Sayısız köylerini yoksul doğunun

Yüzünüzün denizinde yapraklanan kan
Şimdi ölü suların dibine çöküyor
Kinin külrengi örümcekleri
Seriyor suların ve şehirlerin
Üstüne unutuşun kefenini
Artık cellatlar sizi hatırlamıyor

Yalnız sessizliğin çınladığı
Avlunuzun taşlarından bir ses
Soruyor belirsiz zamanlarda
"Öldün mü oğul?"
Kim biliyor bu sorunun karşılığını
Ananız kapıları kapatıyor
Kapatıyor yollarını doğunun kan
Kanın kepengini beş bezirgân kapatıyor

Mermer sokaklarda tabutlar gibi
Abanoz renginde bir arabanın
Sıcak koltuğunda yüz ölü vizon
Kayıtsız bir kahkahayı sarıyor
Berber koltuklarında taş orkideler
Bana ne alıyor pazaryerinden
Soyulmuş kabuklarıyla çürürmüş muzlar

Kocaman hesap makinelerinden geçiyor
Rotatfin el değmemiş topları
Matbaa ananın yüksek kapıya
Besleme girdiğinde peydahladığı
Sürüyle pezevenk bağırsarak
Kirli kâğıtlarla kapatıyor

Daracık bir avlunun gerçeğini
Kanlı ve unutulmaz gerçeğini
Sizin için değil artık gölgeli serin
Bir ikindi masası konuşmaları
Oralarda demirden çeneleriyle
Zamanın kahvesini öğütüp içen
Bir yudum kahveye bir yudum acı
Bir yudum kahveye koca bir deniz

II.

Ölüleri öylesine gömdüler
İyi ki mayıs ve sabah erken
Keten çiçekleri getirmiş rüzgâr
Başka da kimseler yoktu
Şimdi bazen mayıs mı unutuyorum

İlmeği arkadan vuran
Kolu bir tane değil ki
Hepsini gördüm hepsini
Ah daracık avludan geçen ses
Oğlumun boynuna dokunamıyorum

Geri gelmeyecek olan
Nasıl bilir ve oradan vururlar
Denizin yüzü ürperiyor
Kanlı bıçağını su temizlemez
Nereye gidersen git seni tanıyorum

III.

Üzülme baba, nerdeyse çıkar
Şimdi dağlardan
Gelir serin bir esinti terini siler
Okşar derisini kanı temizler
Biz o rüzgârı biliriz
Rüzgâra parmaklık konur mu?

Kahırlanma baba demir kapılar
Ardından iki türkü şimdi erişir
Biri köpekler üstüne bir aslanlar
Yüzünden sular gibi geçer ölü oğlunun

Biz o türkülerini tanırız
Doldurur gökyüzünü, toprağa yeter
Türküye kurşun sıkılır mı?
Unutma baba onun arkadaşları var
Çatlamış nar gibi mayıs ayında
Yazları ürperen zeytin dalları
Altın eylül ağaçları gibi genç kızlar
Alnını çiçeklerle donatırlar
Çiçeksiz düğüne gidilir mi?

Unutma baba onun arkadaşları var
Seyrek ağaçlı korularından yoksulluğun
Ve uçsuz bozkırlardan koşarak
Ölüme açılan yiğit çocuklar
Yaşamının savaşçısı çocuklar
Tez ulaştırırlar onu güneşe
Kentlerin kanalına dolar balçığı
Güneş balçıkla sıvanır mı?

Hatırlar mısın baba, ninem anlatırdı
Serin yaz sabahlarında Sivas'ın
Söğüt dallarında bir ak güvercin
Açarmış eski kitabın sayfalarını
Okuu okuu... dermiş ağzında can dili
Denizi geçen Yusuf'un sayfalarını
Hüseyin'in Battal Gazi'nin sayfalarını
Her birine Simav'dan bir zeytin dalı
Koysak bir gün okuyan olur mu?

IV.

Baba Hıdır İlyas kıssadan hisse söylerdi
Darağacına tahta veren çınar bir gün
anlar
Bayrağı taşıyan düşerse onu taşırlar
Son yoksul çocuğun yüzü gülünceye ka-
dar.

6 Mayıs 1972

Bir gece yarısı üç fidan
Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan koparıldı dalından.
Karanlığın içinden “Yaşasın Tam Bağımsız Türkiye”
diyen umut dolu bir ses yankılandı.
Unutmadık...
Tam Bağımsızlık mücadelesi verenlere selâm olsun...

MARE NOSTRUM

En uzun koşuysa elbet Türkiyede de Devrim,
O, onun en güzel yüz metresini koştu
En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak...
En hızlıydı hepimizin,
En önce göğüsledi ipi...
Acıyorsam sana anam avradım olsun,
Ama aşk olsun sana çocuk, aşk olsun!

Can YÜCEL